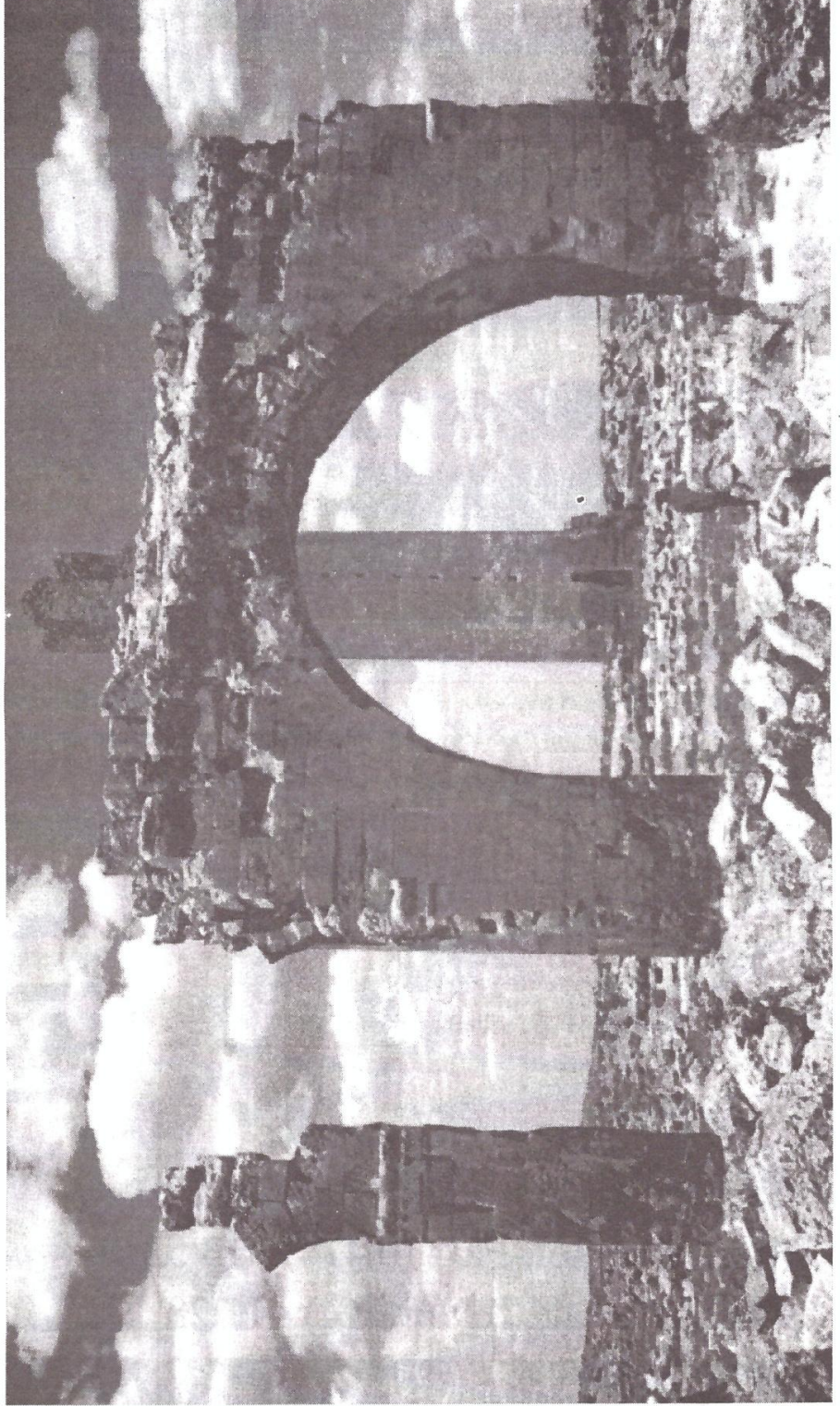
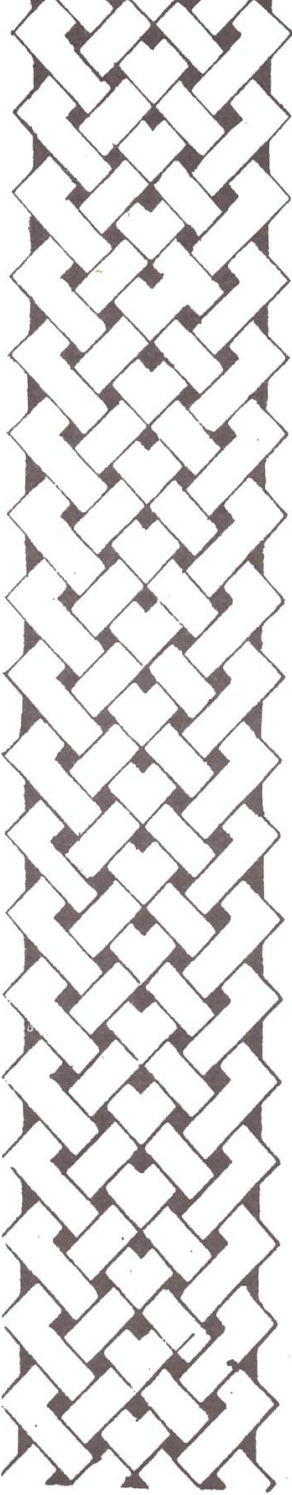

Halkın

AYLIK KÜLTÜR SANAT VE FOLKLOR DERGİSİ * AĞUSTOS 1999 * SAYI 58 * FİYATI :1.000.000. TL.

Harran

Aylık Kültür Sanat ve Folklor Dergisi

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Halil SORAN

Editör
S.Ahmet KAYA

Ağustos 1999
SAYI 58

Fiyatı: 1.000.000
(Eski sayılar ve ciltler,
dergi merkezimizden temin edilebilir.)

ISSN: 1300-2872

Ödemeleriniz için
Posta Çeki No:
Mehmet Kurtoglu 736296

Kapak Fotoğraf
Mehmet BADILLI

Bilgi - İşlem, & Organizasyon
İmaj Reklam (0.414) 216 78 56

Baskı
İmaj Ofset: (0.322) 363 42 59

Yazışma Adresi
P.K. 44 ŞANLIURFA

İDARE
Rızvaniye Vakfı No.33 Şanlıurfa

Harran adı anılmadan iktibas yapılamaz.
Gönderilen yazılar yayınlansın - yayınlanmasın
iade edilmez.

Harran'dan Selam...

1999... İzafî de olsa bir YÜZYIL'ın sondan bir önceki yılı. Bir BİNYIL'ın bitmesine bir yıl kala; Düşünen ve yazan insanlar bazı değerlendirmeler, bazı karşılaştırmalar yapmakta. Bazen bu derin bir MUHASEBE'ye bile dönüşmektedir.

Kültür, sanat ve tefekkürü seven HARRAN OKUYUCULARI. Biz eminiz ki; siz de bu hali yaşamaktasınız.

İnsanı, düşünceyi, hayat tarzı, örfü, ticareti, sanatı, içtimai hali, inanç ve maneviyatı ile URFA nereden geldi, nerede, nereye gidiyor? Biz eminiz ki HARRAN OKUYUCUSU bunun muhasebesini yapanlardandır. Bu ise YANLIŞ'tan ve ÇİRKİN'den kurtulmak, DOĞRU'yu ve GÜZEL'i bulmak ve sürdürmektir.

URFA'mıza; bu sağlıklı düşünce ve davranışın içinde olanlar, İNSANCA yaşama ortamını sağlayacak ve sürdüreceklidir.

İnsan olmak; mutlu olmak ve mutlu etmektir. İnsan olmak yaratılış gayesini idrak etmek ve gereğini yapmaktır.

Selam sizlere...

M.Adil OYMAK

BU SAYIDA

Şanlıurfa Ovalarında / Yrd.Doç.Dr.Recep YURT . . .2 - 3	
Gün İşiyacak (Şiir) / M.Atilla MARAŞ4	
1936 - 1937'de Urfa / Müslüm AKALIN5 - 6	
Eski Urfa'da Yaz Geceleri / Mahmut KARAKAŞ .7	
Klasik Türk Edebiyatı Öğretiminde Etkin Faktörler / Yrd.Doç.M.Muhsin KALKIŞIM8 - 11	
Bahar Vuslat Olacak (Şiir) / Bekir URFALI11	
İçimdeki Urfa (Şiir) / Mehmet KURTOĞLU12	
Türkü Üstüne / Halil ATILGAN13	
Kahveci Bakır Emmi / Mehmet Ali EKREN14	
Urfalı Müzik Ustalarından Kanuni Ayıbo / Şeref USLUSOY15	
Şanlıurfa Atasözleri ve Deyimlerinde Hayvan Motifi / Abdusselami YILDIZ16 - 23	
Halil BİNER ile Röportaj / Mehmet KURTOĞLU 24 - 27	
Kitap Tanıtımı / Abdurrahman KARAKAŞ28	

Şanlıurfa Ovaları (Harran ve Ceylanpınar)'nda 1998-1999 Tarım Yılında Verimin Düşmesine Sebep Olan Kuraklığın İncelenmesi

Yrd.Doç.Dr.Recep YURT*

GİRİŞ

1998-1999 Tarım yılında Güneydoğu Anadolu'da özellikle Şanlıurfa (Harran ve Ceylanpınar) ovalarında görülen kuraklık (yağış yetersizliği); özellikle kuru tarım alanlarında %60'a varan verim düşüşüne sebep olmuştur. Verim düşmelerinde tek başına bir faktör olmayan kuraklık kuru tarım alanlarında en büyük ve en önemli parametredir. Özellikle tahılların gelişme ve olgunlaşma döneminde yağış yetersizliği ürün miktarında ayrıca ürün kalitesine büyük oranda etki eder. Ürün kalitesi; pazar faktörünü ile rasyonel işletmecilik ve kar oranını düşürür.

Yukarıda belirtilen nedenlerle tarımı yapılan ürünün kalitesi ve verimini artırabilmek için kuraklığa dayanıklı ürünlerin seçilmesi ayrıca kurak devreleri hangi periyotlarda, kaç yıllık aralıklarla meydana geldiğinin bilinmesi önem taşır. Bu bilgilerin tahıl tarımıyla uğraşan çiftçilere bildirilmesi büyük yarar sağlayacaktır. Bu amaçla Şanlıurfa (Harran ve Ceylanpınar) ovalarını en iyi temsil eden Şanlıurfa ve Akçakale Meteoroloji istasyonları rasat verilerinin uzun yıllar ortalaması ile 1998-1999 kasım ayı yağışları ile uzun yıllar yağış ortalaması Şanlıurfa Meteoroloji istasyonunda 1/3 oranında az (% 30 azalarak) gerçekleşmiştir. Aynı oran Akçakale Meteoroloji istasyonunda % 36 azalarak gerçekleşmiştir. (Tablo 1).

Şanlıurfa Meteoroloji istasyonunun uzun yıllar yağış ortalaması ile 1998-1999 tarım yılı yağış ortalaması arasındaki toplam fark 158 mm'dir. Aynı değer Akçakale Meteoroloji istasyonunda 110 mm'ye ulaşır (Uzun yıllar ortalaması 304.0 mm, 1998-1999 tarım yılı ortalaması 194.1 mm).

Şanlıurfa ve Akçakale Meteoroloji istasyonlarının uzun yıllar aylık yağış ortalamaları detaylı bir şekilde

incelendiğinde; tahıl tarımının gelişim ve olgunlaşma devresinde ihtiyaç duyduğu yağış değerinden uzaklaştıkça verim ve kalitenin ne kadar düşeceği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Şanlıurfa ve Akçakale istasyonlarında uzun yıllar ortalaması ile 1998-1999 tarım yılı aylık yağış değerleri incelendiğinde Şanlıurfa'da Şubat ve Nisan aylarında ortalama değer üzerinde, Akçakale Meteoroloji istasyonunda ise sadece Şubat ayında (2 mm) üzerinde gerçekleşmiştir. Buna karşılık diğer aylardaki 1998-1999 tarım yılı aylık yağış değerlerinin ortalama yağış değerlerinden çok düşük gerçekleştiği görülür. Örneğin Şanlıurfa'da Ekim ayı yağış ortalaması ile 1998-1999 tarım yılı Ekim ayı yağış ortalaması arasında % 100'e yakın bir fark bulunmaktadır. (Uzun yıllar ortalaması 24.4 mm, 1998-1999 tarım yılı Ekim ayı toplam yağış değeri 0.1 mm). Aynı yağış azalışını Akçakale istasyonunda da görmekteyiz. Ortalama yağış değeri 15.8 mm olarak tespit edilirken, 1998-1999 tarım yılı Ekim ayı yağış değeri 0.8 mm'dir.

Kasım ayı ortalama yağış değerinin yağışına ancak ulaşan 1998-1999 tarım yılı Kasım ayı yağış miktarı 22.7 mm'dir. Aynı aya ait Akçakale Meteoroloji istasyonunda uzun yıllar Kasım ayı yağış ortalaması ile 1998-1999 tarım yılı Kasım ayı yağış miktarı arasında 1/4'lük azalma bulunmaktadır. (Uzun yıllar ortalaması 27.5 mm, 1998-1999 tarım yılı kasım ayı yağış değeri 6.4 mm'dir). Aralık ayı Akçakale istasyonu uzun yıllar yağış ortalaması ile 1998-1999 tarım yılı Aralık ayı yağış değerleri birbirine yakındır. (Uzun yıllar ortalaması 56.9 mm, 1998-1999 tarım yılı aralık yağış değeri 54.9 mm). Şanlıurfa'da Aralık ayı uzun yıllar ortalaması değeri ile 1998-1999 tarım yılı Aralık ayı yağış değeri %15 az gerçekleşmiştir. (Uzun yıllar ortalaması 81.1 mm, 1998-1999 dönemi

*) Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

TABLO 1. ŞANLIURFA VE AKÇAKALE METEOROLOJİ İSTASYONLARININ ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARININ 1998-1999 TARIM YILI AYLIK YAĞIŞ DEĞERLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

AYLAR İSTASYON	1998			1999					TOPLAM
	EKİM	KASIM	ARALIK	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	
Akçakale (Ort. Yağış mm)	15.2	27.5	54.9	52.6	43.6	51.9	32.6	25.7	304.0
Akçakale (1998-1999 Yılı) mm	0.8	6.4	56.9	20.6	29.1	50.7	29.5	0.1	194.1
Fark (mm)	-14.4	-21.1	2.0	-32.0	-14.5	-1.2	-3.1	-25.6	
1998-1999 Yağışlarının Ort. Yağış Oranı (%)	0.5	23.3	104	39	67	98	90	0.4	
Şanlıurfa (Ort. Yağış mm)	24.4	44.9	81.1	93.8	68.5	61.9	50.0	27.0	451.6
Şanlıurfa (1998-1999 Yılı) mm	0.1	22.7	68.6	39.9	86.3	43.3	58.1	0.5	319.5
Fark (mm)	-24.3	-22.2	-12.5	-53.9	19.8	-18.6	8.1	-26.5	
1998-1999 Yağışlarının Ort. Yağış Oranı (%)	0.4	51	85	43	126	70	116	2	

68.6 mm)

Ocak ayında Şanlıurfa'da %50, Akçakale'de %70 azalarak 1998-1999 tarım yılı yağışı gerçekleşmiştir. (Şanlıurfa'da üst Ocak ayı yağış değeri 93.3 mm, 1998-1999 tarım yılı Ocak ayı değeri 52.6 mm, 1998-1999 tarım yılı Ocak ayı toplam yağış 20.6 mm'dir)

Şubat ayında Şanlıurfa merkezinin ortalama yağış değeri 1998-1999 tarım yılı Şubat ayı değerinin altında seyredir. Akçakale istasyonunda ise 1998-1999 tarım yılı Şubat ayı yağışı ortalama değerinin %40 gerisinde kalmıştır. (Ortalama değer 43.6 mm, Akçakale'de 1998-1999 tarım yılı değeri 29.1 mm'dir.)

Şanlıurfa'nın Mart ayı ortalama yağış değeri (51.9 mm) 1998-1999 tarım yılı Mart ayı toplamına yakındır. (50.7 mm) İki değer arasında %7'lik fark bulunmaktadır. Aynı aya ait Akçakale istasyonu 1998-1999 tarım yılı yağışı ortalama değerinin %70'i kadardır (ortalama değer 61.9 mm 1998-1999 tarım yılı 43.3 mm).

Daha önce açıklandığı gibi Nisan ayı Akçakale istasyonunda ortalama değerden 8.1 mm fazla (ortalama değer 50.0 mm) Şanlıurfa'da ise ortalama değerden 3.1 mm eksik (29.5 mm) tir. Diğer bir ifadeyle pozitif sapma veya önemli negatif sapma görülmektedir.

Mayıs ayında ortalama değer ile 1998-1999 tarım yılı Mayıs ayı değerinde büyük fark bulunmaktadır. Bu değer hem oransal olarak hemde sayısal olarak yüksektir. Bu ayda Şanlıurfa'da ortalama 25.1 mm yağış ölçülürken 1998-1999 tarım yılı Mayıs ayında

sadece 0.1 mm yağış kaydedilmiştir. Ortalama yağışın ancak %0.4'lük kısmı bu ayda kaydedilmiştir. Aynı büyük yağış farkını Akçakale istasyonunda da görürüz. Uzun yıllar Mayıs ortalama değeri 27.0 mm ölçülmüşken 1998-1999 tarım yılı Mayıs ayı yağış değeri 0.5 mm olarak kaydedilmiştir.

Her iki merkezde Ekim, Kasım, Ocak, Mayıs Şanlıurfa ilinde Şubat ve Nisan Akçakale ilçesinde Aralık, Mart aylarında 1998-1999 tarım yılında meydana gelen yağış miktarı ortalama değer çok altında gerçekleşmiştir. Şanlıurfa'da yıllık 123 mm yağış noksanı (toplam değer %25'i) Akçakale'de 109.9 mm yağış noksanı (toplam

değerin %30'u) ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

1998-1999 tarım yılında özellikle kuru tahıl tarımı yapılan Şanlıurfa ovalarında (Harran ve Ceylanpınar) yağış yetersizliğine (kuraklık) bağlı olarak büyük oranda verim düşüşü ve tahıl ürünlerinde kalite düşüşü gözlenmiştir. Ürünler hasat dönemine ulaşmadan kuraklık nedeniyle renk sararmış dane olgunlaşmamış ve boyu kısa kalmak suretiyle hayvan yemi kullanımında düşüşler görülmüştür. İlin ya da bölgenin en önemli tahıl üretimini oluşturan kırmızı mercimekte rekolte düşüşü % 60-70'lere gerilemesi büyük oranda çiftçilere bölge buğday borsalarına yansımıştır. Buğday ve arpada verim düşüşü yanında kalitede görülen düşüşler tahılların ucuz fiyata pazarlanmasına, ayrıca günümüze kadar ödenmeyen ya da ödemeleri gelen borçların devletin ilgili kuruluşları arasında çok iyi koordinasyon kurularak acilen ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

D.M.İ Genel Müdürlüğü Rasatları (Şanlıurfa ve Akçakale) (1999) Ankara

ATASUNGUR K.A. (1979) Coğrafya'da İstatistik Metodları İst. Üniv. Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 109 İstanbul.

1936-1937'de Urfa

Müslüm AKALIN

Geçen sayıda 1930'lu yılların Urfa'sını "Urfa'da Milli Gazete" ve "Ulusal" adlı gazetelerden izlemiştik. Bu defa Vilayetin resmi yayın organı olan ve başyazarlığını önceleri Nurettin Nabi (Akçar)'nin, bazen de Resim Nabi (Akçar)'nin yaptığı Urfa adlı gazete nüshalarından o yılların Urfa'sını izlemeye devam edeceğiz.

12.9.1936: -Müfû Bay Hasan Açıanal'ın Halkevinde verdiği konferans:

* Başmakale: "Taasup ve hurafeler ulusal varlığı yıpratır" (Rasim Nabi).

* "Müstakbel bir harbin en mücehhez hukuku düveli tayyarelerdir" (Nureddin Nabi).

* "Urfa" 8 yaşında. Sevgili Albayımız Akif Ulu-soğlu 3 yıldan beri kapalı bulunan Vilayet matbaasıyla gazetesinin tekrar açılması ve yaşatılmasını da vücuda getirdi.

* Urfa'mızın jandarma komutanlığına tayin olunan Bnb. Bay Bedri, Ortaokul direktörü Bay Cevdet, gelmişlerdir.

19.9.1936: -Başmakale: "Uluslar Hayalle Yaşayamaz" (Rasim Nabi).

* "Güçbirliği" (Nureddin Nabi).

* Av. Şükrü Nasih Akçar'ın Halkevinde 2.9.1936 Salı akşamı verip gazetemize geçmeyen konferansı: "Tarih-i beşer böyle şerefli böyle büyük hamlelerle donanmış bir inkılap kaydetmemiştir".

26.9.1936: Manşet: "Dil Bayramı Urfa'mıza kutlu olsun."

Başmakale: "Dil İnkılabımız" (Rasim Akçar).

Bay Rasim Akçar'ın Halkevinde verdiği konferans,

Şehirde İmar Faaliyetleri .

3.10.1936: -Başmakale: Seciyye nedir? (Rasim Nabi)

26 Eylül Dil Bayramı'ndan Ratip Akdeniz'in Halkevimizde değerli söylevi.

Vilayet Daimi Encümeni'nden: "14.970 lira kuruş bedel keşifli Urfa İdaresi Hususiyesine ait Yanık Yatı mektebinin (şu andaki özel idare binasıdır) tamir ve tadilatı yaptırılacaktır."

10.10.1936: -Başmakale: "Ankara: Ankara'yı Büyük Kongre'ye murahhas olarak gittiğimde görmüş-tüm.." (Nureddin Nabi).

Müftü Bay Hasan Açıanal'ın Halkevimizde verdiği 2. konferans.

17.10.1936: -Başmakale: "Halkevimiz" (Rasim Akçar).

* "Düşünüş ve Yaşayışımızı" (Nureddin Nabi).

* Urfa'mızın Büyük Konuşu: Genel Kurmay Başkanı Fevzi çakmak beraberlerinde 1. İnspektörü Bay Abidin Özmen, Orgeneral kazım, Korgeneral Galip Deniz ve Tayyare Albayı Kolordu Kurmay Başkanı Zekai, Kurmay Başkanı Yarbay Şevki ve Dr. Bnb.Adil ve emir zabıtları olduğu halde salı günü saat 16.5'de Diyarbakır yoluyla Urfa'mızı güzellikler içinde bırakmışlardır. bir gece kalıp Halkevinin şeref-lendirdikten sonra çarşamba sabahı hareket etmişlerdir.

14.10.1936: -Başyazı: "Yurdu ve İnkılabı sevmek seciyyenin önemli bir vasfıdır" (Rasim Akçar).

* Halkevinde Konferans: "Türklük ve Kadın" (Nureddin Nabi).

28.10.1936: -"Urfa" Türk ülkelerinin Cumhuriyet bayramını kutlar va nice bayramlara irişmesini ulu Tanrı'dan diler "

* Cumhuriyet devrinde çiftçilerimiz.

* "Cumhuriyet ve vasıfları " (Nureddin Nabi).

* Halkevinde Konferans. Konferansçılar: Orta-mektep müdürü Cevdat, Vilayet Daimi Encümen Azasından Seniye Tepe, Bayan Öğretmen Laima İhsan, Dr.Muzeffer, Mustantık Mıthat, Bayan Faide Akdeniz, Bayan Öğretmen Türkan, Muallim İhsan Özdemir, Celal Özbek, Spor Kulübü Başkanı Sami, Cum-

huriyet Mektebi başmuallimi Cevdet.

7.11.1936: -"Yeryüzünü Sarsan Fikirler" (Nurettin Nabi).

-Kamutay, 5. Devresinin 2. Senesine Ulu Önderimizin söylevi ile başladı.

-Urfa'mızın kurtuluş mücadelelerinde çok değerli yararlıklarda ve büyük fedakarlıklarda buluna eski vali ve saygılarımızdan İnhisarlar Umum Müdürlüğü İdari işleri müdürü Münir Hüsrev Göle şehrimize gelmişlerdir.

-Siverek Halkevi gösteri komite başkanı Bay Fikri Timur tarafından Siverek Halkevinde verilen konferans: "...Çarşaf ve peçeyi Acemler evvelce ahlakı bozuk kadınların namuslulardan ayırdetmek için kullanırlardı. Bu düşük ahlaklı kadınlar yüzlerindeki lekeyi peçe ile kapamak hülyasına düşmüşler, giydikleri çarşafı ise ahlaksızlıklarının yeis ve matem alameti olarak taşırlardı."

14.11.1936: -"Milli Şuur, Milli Birlik" (Rasim Nabi).

-Sorgu Hakimimiz Bay Mithat'ın Cumhuriyet Bayramında Halkevi önünde verdiği söylev: Halkımız ve Bayramımız.

* "Cumhuriyetimiz İçin" (Ratip Akdeniz).

* Sevgili Saygılarımız ve Türk şairimiz (M.Emin Yurdakul) bugün Urfa'mıza gelmişlerdir. Kendilerini sevinçle kucaklarız.

* Belediye daimi encümenine eski üyeden H.Mustafa Güven, Bakır Turhan ve yeni üye olarak Celal Özbek seçilmişlerdir.

21.11.1936: -geçen salı akşamı Halkevimiz, saygılarımız M.Emin Yurdakul'a güzel bir gece yaşatmışlardır.

* İlbaylığımız verdiği bir emirle şehrin bütün kahvelerinde iskambil oyunlarını yasak etmiştir.

28.11.1936: -Geçen hafta Halevimizin saz ve söz gecesinde müddeiumumi muavini Selahattin'in iktisat ve tasarruf ile ilgili konferansı.

* "Bir şehrin güzelliği zevk ve ruhun miyarıdır" (Rasim Nabi).

5.12.1936: -Sorgu hakimi Mithat'ın Halkevinde konferansı.

* "Türkün kahramanlık ruhu erişilmez bir yüksektir" (Rasim Nabi).

12.12.1936: -"İktisat ve Tasarruf haftamız" (Rasim Nabi).

-Halkevi büyük salonunda Urfa mamülatı ve yerli malı sergisi haftası açılacaktır.

26.12.1936: -Zirai mücadele memuru Nuri Tanner'in konferansı.

2.1.1937: -"Halkevinde şen ve heyecanlı bir akşam" (Rasim Nabi).

* Halkevinde yılbaşı balosu.

* Urfa'da şiddetli soğuklar ve don. Urfa on yıldır böyle soğuk görmemişti.

* Siverek yolunda, Kerim oğlu Ali adlı şahıs donarak öldü.

9.1.1937: -Dr.Yzb.Rüştü'nün halk evinde konferansı.

* Kızılay'a yardım edelim.

11.1.1937:

* "Himayei Etfale yardım edelim" (Rasim Nabi).

* Belediye reis muavini Abdurrezak efendi öldü.

22.1.1937: -"Urfa'nın çöşkun hamiyeti" Adana felaketzedelerine toplanan yardımla ilgili Rasim Nabi'nin yazısı.

* 17 Ocak gecesi sabah saat 3,5'da başlayan kar 3 saat mütemadiyen yağmış, 12'ye kadar fasıllı devam etmiştir.

* Ekincilerin neşesi arttı. Azgın kurtlar Kızlar köyüne yaklaştılar.

* Tanburi Abdurrahman geçen pazar akşamı füceten öldü. Tanburi Abdurrahman, halkevinin yerli saz kolunu idare ediyordu.

6.2.1937: -Hatay zaferimiz kutlu olsun.

Telgdaflar: Milli Hatay Miting Heyeti namıma Ömer Alay.

20.2.1937: -Havalar birdenbire değişti. Derece, sıfırdan sekiz-ona fırladı.

-İl genel meclisi toplantısı (katılanlar): Ali Ağan, Mustafa Yetkin (Urfa), Hakkı Süelkan, Hasan Gerger, Bekir Kiraz, Saadet (Siverek), Tevfik, Rifat Gök-lü, Seniye Tepe, Mustafa Kanlı (Birecik), Ömer Furat, Kadir Kardeşler (Suruç), Yusuf Alay, Hasan Karacizmeli (Yaylak), Celal Kürkçüoğlu (Viranşehir), Ömer Alpan (Hilvan), Emin Oruç (Harran).

27.2.1937: -"Halkevlerinin 5. Yılı Münasebetiyle" (Rasim Nabi).

Eski Urfa'da Yaz Geceleri

Mahmut KARAKAŞ

Yazları sıcak bir şehir Urfa. Öyle sanıyorum ki gündüzün sıcakından çok, gecenin sıcaklığı bunalır. Hele hele uyku sırasında sıcakta hiç tahammül edilemez, insan adeta nefes alamaz hale gelir. Bu yüzden insanlar, yaz gecelerinde serin yerlerde uyumak isterler.

Yıllar, yıllar önce Urfa'da geceleri serin yer; ancak evlerin damları idi. "Hayad" dediğimiz avlulu Urfa evlerinin damları düz olur. Bu damların üzerine ağaçtan yapılmış tahtlar kurulur ve yataklar bu tahtların içine serilirdi. Tahtın etrafına da "Kendir sapından" örülmüş ve adına "Çığ" dediğimiz bir perde çekilirdi. Bunun sebebi dışarıdan tahtta uyuyanların görülmemesi idi. Çığ saplarının araları hafifçe açık olduğu için rüzgarın geçmesini engelemezdi. Bu yüzden taht üzerinde uyumak çok tatlı olurdu.

Çocukluğumdan hatırlarım, bizim de dört metre uzunluğunda iki metre genişliğinde ceviz ağacından yapılmış bir tahtımız vardı. Bütün aile yaz boyunca o tahtın içinde uyurdu. Bilmem babam o tahtı ne zaman almıştı. Herhalde ben doğmadan çok yıllar önce almış olsaydı gerek. Çocuk gözüyle tahtımızı olduğundan çok büyük ve yüksek görürdüm. Üzerine çıkmak için dört beş basamaklı bir merdiven kullanırdık. Öyle sanıyorum ki yerden yüksekliği en az iki metre idi. Tahtın etrafı kavak ağacından işlenilmiş parmaklıklar ile çevrili idi. Bir de işlemeli giriş kapısı yapılmıştı. Çok ağır bir tahttı. Onu dama çıkarmak başlı başına bir problem idi. Mülk evimiz olmadığından, iki üç senede bir başka evlerde kirayla otururduk. Böylece Urfa'nın hemen bütün mahallelerinde gezdik dolaştık. Eskiden bir hayat'da yani bir avlu içinde iki üç aile otururdu. Bunlardan biri ev sahibi, diğeri veya diğeri kiracı idi. Şu işe bakın ki eskiden her aile geçim zorluğundan olacak ki, bir avlu içindeki her odada ayrı aileler otururlardı. Bir oda ve onun içindeki bir duvar ve bir kapıyla ayrılmış ayrı bir bölüm olurdu. Bu bölüme "Mazğan" denilirdi. Buraya fazla ev eşyaları ve kışık zahire konulurdu. Yani kiler görevini görürdü. Odanın duvarında "Camhana" dediğimiz kapaksız yerler yapılmıştı ki burulara, sandıklar, yataklar ve çamaşır bohçaları konulurdu. Ortada olan büyük ve iki kenarındakiler de küçük idi. Bu küçüklerin kapaklı olanına camlı dolap denilirdi. Buralara da daha zirade bardak, sürahi, tabak gibi cam eşyalar konulurdu. O zamanlar elektrik olmadığı için, gaz lambasının üzerine konulduğu "Çıra kürsüsü" bir kenarda dururdu. Odanın altında da "Zirzembe" dediğimiz bodrum bulunurdu. Buraya da evin ağırlıkları konulurdu. Evlerin bir kısmının damları ya "Kap" dediğimiz taş örme (Tonoz), veya mertekli idi. Hayadtaki mutfak ve tuvalet bir tane olduğundan kiracılar tarafından ortaklaşa kullanılırdı.

Yaz gelince, Urfa'da dama çıkmak gerekir. Öyle ya, havalar sıcak mı sıcak. Gündüzün yakıcı güneş altında bütün gün çalıştıktan sonra, akşam eve gelen erkekler, hiç değilse damın serinliğinde dinlenmek, günün yorgunluğunu çıkarmak isterlerdi. Bu yüzden herkes tahtını hazırlar, her bir aile damlarının bir tarafına tahtlarını kurarlardı. Fakat ağır

tahtların dama çıkartılması sırasında ev sahipleri huysuzlanır, sinirlenir, tahtların damlarını yıkacağını söyleyerek ağız kavgasına tutuşurlardı. Çaresiz, yine de tahtlar, damların münasip yerlerine kurulurdu. Hatırladığım kadari ile bir sene babam, dama çıkarılması zor olan tahtımızı, bir marangoza yontturmuş, çürüyen yerlerini yenilemiş ve ayak kısmından bir metre kadar kestirerek kısaltmıştı. Böylece taht, eskisinin yarı ağırlığına inivermişti.

Bilhassa dama, tahtların kurulduğu ilk günler, çocuklar için çok eğlenceli olurdu. Tahtın içine serilen yataklar üzerinde takla atar, yuvarlanır, uyuyuncaya kadar bir müddet oynardık. Bazan oyun sırasında tahtın içindeki tahtaların birinin ucu kısa gelir ve oraya basan bir anda kendini tahtın altında bulurdu. O zaman hepimizi bir korku alırdı. Büyükelimiz duymasın diye düşen çocuğu susturmak için bütün çabamızı gösterirdik.

Bulutsuz, berrak bir yaz gecesi. Gecenin karanlığında gökyüzünde parlayan irili ufaklı yıldızlar. O zaman, sanki uyumayalım, uykumuz kaçsın diye, yıldızlar bize gökten göz kırparlardı. Sanki gökyüzünde yüzyüyorlar, birbirlerini kovalıyorlardı. Adeta hareket ettikleri gözle görünür, birbirinin arkasına saklanır, birbirilerinden kaçarlardı. Durmadan bir taraftan öbür tarafa akıp gittiklerini sanırdım. Hele iki yıldız vardı ki çok parlaktı. Diğerleri onların yanında sönük kalırdı. Denilirdi ki, o iki parlak yıldız, bir gün gelecek bir birine kavuşacaktı. İşte o anda, onların bir birine kavuştuğunu gören kimse, Allah'tan ne dilerse, dileği kabul olurdu. Onun için sessiz olup öyle takip etmek gerekir. Evet, acaba yıldızların birbirine kavuşmalarını ben de görebilecek miyim? Görebilmek için damdaki tahtın üzerinde yatağımın içinde sırtüstü uzanıp gözlerimi ucsuz bucaksız gökyüzüne dikiyorum. Çürkü artık yıldızlar birbirine çok yakın. Ellerimle ölçsem, araların ancak iki karışlık bir mesafe var. Ya yarım saat veya bir saata kadar kavuşabilirler. Ben de hemen dileğimi tutarım. Hafifçe rüzgarlı gecenin karanlığında gözlerimi kırpmadan bakıyorum. Rüzgarın hafif hafif eserken yüzüme dokunması, bana sanki annemin şefkatli elleriyle yüzümü tatlı tatlı okşamasını andırıyordu.

Bir çok gece, rüzgarın tatlı esintisi altında o iki parlak yıldız gözetlerken gözlerim süzülüyor, göz kapaklarım kapanır gibi oluyor, sonra aniden açılıyor. Hemen acele gökteki iki parlak yıldız tekrar arıyor ve buluyorum. İyi, hala yıldızlar aynı yerde. Yine gözetlemeye alıyorum yıldızları. Çünkü neredeyse kavuşacaklar. Ben gözlerimi zorla açmaya çalışıyorum, ama nafile gözlerim yine ağırlaşıyor, ağırlaşıyor, artık açılması imkansız hale geliyor ve her şey siliyor gözümün önünden...

Ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. Yanımda bir ses "-Hadi kalk, kalk. Güneş üstüne gelmiş..."

Yıllar sonra, acaba diyorum o günden bugüne, o iki parlak yıldızın birbirine kavuştuğunu görmek için hala gözetleyen var mı?

□

Klasik Türk Edebiyatı Öğretiminde Etkin Faktörler

Yrd.Doç.Dr.M.Muhsin KALKIŞIM*

*Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadîm
Bir meş'aledir devredilir elden ele* (YAHYA KE-
MAL, s.11)

Ahmet Hamdi TANPINAR, Klasik Türk Şiiri için “O en yüksek manasında bir tecrit işidir. Eski şairle-
rimizin birçok eserlerinin bugün beğenilmemesi, bu
sanat telakkisine erişmiş olmamanın cezasıdır.”
(TANPINAR, s.177) der ve dikkatleri arayışlar döne-
minin kararsızlığına ve ilkesizliğine çeker: “Hakikat
şu ki, eski şairler dile tasarruf etmesini bizden iyi bi-
liyorlardı. Bir gün epeyce zamandır edebiyatımızı
günü gününe idare eden yenilik aşkından vazgeçip de
asıl şiire döndüğümüz zaman, bu bilginin derecesini
ve ondan alabileceğimiz dersin büyüklüğünü anlaya-
cağız.” (TANPINAR s.178)

Bu yazıda KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili
ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü (202 öğrenci) ve HRÜ
Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bö-
lümü (85 öğrenci)’de 4 sınıfa uygulanan iki anketin
verilerini de göz önüne alarak Klasik Türk Edebiyatı
öğretiminde daha verimli sonuçlara varacak yeni
yaklaşımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

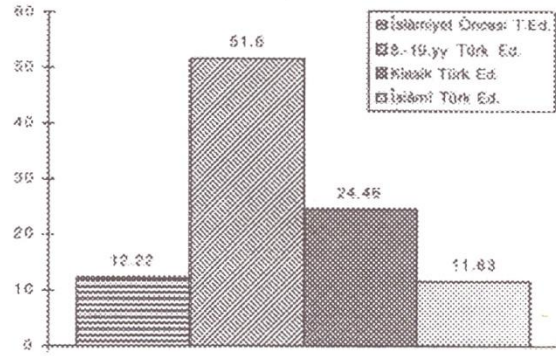
PROBLEM

1. Türk Edebiyatının yüzünü Batı’ya çevirmesinin
ardından Doğu’ya ve geçmişe ait ne varsa bir kalem-
de silme gayretini gösteren bir anlayış, Klasik Türk
Edebiyatı’nı da zaman tüneline hapsetmek için tek
tarafli ve subjektif karşılaştırmalarla zihinsel bir yön-
lendirmeye çalışmıştır. Klasik Edebiyat, “bir arke-
olojik kalıntı gibi birkaç mütehasssın anlayışına ve
lise kitaplarında çok sınırlı birkaç örnekten alınabile-
cek bir zevke terkedildi.” (OKAY, s.83)
Prof.Dr.Mehmet ÇAVUŞOĞLU’nun deyişiyle “Kla-
sik şairlerimizin şekilciliği, başka bir ifade ile edebi-
yatın yerleşmiş kaidelerine bağlılıktaki kusursuz dik-
kati öteden beri tekrarlanan, hem de kusur diye gös-
terilen özelliğidir. Yüzlerce yıl önce yazılmış, zama-

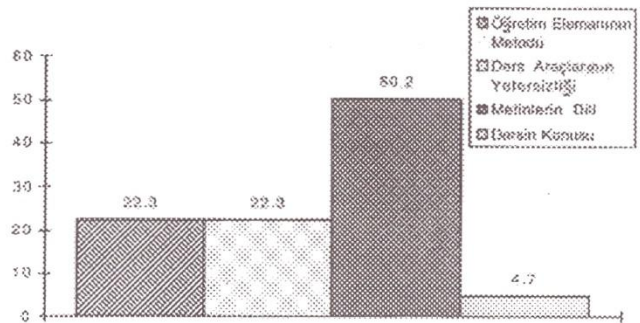
nında beğenilmiş, meclislerde okunmuş, defterlere
kaydedilmiş bir şiiri o zamanın estetik değer ve zevk
ölçülerini bir yana bırakıp kendi zamanımızdakilerin
açısından değerlendirmeye kalkışmak” (ÇAVUŞOĞ-
LU, s. 76) yanlış bir tarzıdır.

“Türk Edebiyatı’nın eski ve yeni diye ikiye ayrıl-
masını tasvip ediyor musunuz?” sorusuna öğrencile-
rin % 54.47’sinin “hayır” demesi “Eski Türk Edebi-
yatı” teriminin yeniden ele alınmasını zorunlu kıl-
maktadır.

2. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okutulan Eski Türk Edebiyatı dersinin sınırları tam çizilememiştir. Türk Halk Edebiyatı dersinin de ayrıca verilmesi bunu teyid etmektedir. Öğrencilere sorulan “Eski Türk Edebiyatı ifadesi sizce aşağıdaki-

GRAFİK 1 : ESKİ TÜRK EDEBİYATI NEDİR?

GRAFİK 2 : DERSE İTİBAKİ ENGELEYEN FAKTÖRLER

* HRÜ Fen Edebiyat Fakültesi

lerden hangisini karşılar?" sorusuna % 51.60'ı 8.-19. Yüzyıl Türk Edebiyatı, % 12.22'si İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı, % 24.46'sı Klasik Türk Edebiyatı, % 11.63'ü İslâmî Türk Edebiyatı cevabını vermiştir.

3. Klasik Türk Edebiyatı'nın bugüne intikal edilecek pek çok zenginliğinin var olduğu kuşkusuzdur. Fakat, o bir zaman tüneline teşhir edilmekte, bugünün dünyasında bir fonksiyon üstlenmemektedir. Bunda dersi veren Öğretim Elemanı'nın etkisizliği önemli derecede rol oynar. Öğrencilerin % 22.30'u bu hususu belirtmektedir.

4. Metinlerin dilinin ağır oluşu metinle öğrenci arasında aşılması güç duvarlar örebilmektedir. "Verici"den gelen "mesaj", "alıcı" tarafından tam anlaşılamıyorsa, sağlıklı bir iletişim yapılamıyor demektir. Öğrencilerin önemli bir kısmı (% 50.20) bu duruma dikkat çekmektedir.

5. Ders araç ve gereçlerinin yetersizliği (% 22.30) derse intibak etmeye engel olan faktörlerdendir. Bilginin öğrenciye maledilmesinde her düzeyde bir iletişimi kurmak önemlidir. Klasik Türk Edebiyatı için bu önem ön plana çıkmaktadır.

6. "Aşağıdaki alanlardan hangisinde lisansüstü çalışma (yüksek lisans, doktora) yapmak istersiniz?" sorusuna öğrencilerin % 46.51'i Yeni Türk Edebiyatı, % 27.25'i Klasik Türk Edebiyatı, % 24.37'si Türk Dili diye tercih bildirmişlerdir. Yeni Türk Edebiyatı'nın bu aktüelliği, bazan Eski Türk Edebiyatı öğretiminde bir handikap olabilmektedir.

7. Öğrencilerin % 28.53'ünde Osmanlı Türkçesi'ne ait bir sözlük yoktur. 1000 kelimelik bir günlük konuşma diline âşına olan bir edebiyat öğrencisinin kültürümüzün işaretlerine yabancı kalması tabiidir. Kullanılan sözlüklerin nispeti, kelimelerin dünyasına girmede bilimsel metoddan uzak olduğunu göstermektedir. Yazarları belirtilen söz konusu sözlükler şunlardır: Şemseddin Sâmî (% 18.86), Muallim Nâci (% 0.86), Ferid Devellioğlu (% 60.21), Abdullah Yeğin (% 18.19). İlk iki sözlük eski harflere, son iki sözlük ise Latin harflerine göre dizilmiştir. Latin harflerine göre kelimeleri sıralanan sözlükler, her ne kadar orijinal imlayı gösterse de, bu sözlükler zaman kaybı ve sözlüğün başka yerlerinde bulunan eski harflerle yakın yazılı kelimelere bakma gereği vermemesi yönlerinden ikinci planda yer almalıdır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Türk Edebiyatı'nı "yeni" ve "eski" diye ikiye ayırmak, eşyanın tabiatına aykırıdır. Belki zaman

(yüzyıllar) ve mekân (ülkeler) açısından bir sınıflandırmaya gitmek en doğrusudur. Klasik şairler "altı asırlık bir gelenek içinde günlük hayatın, müşahhas tabiatın ve ferdî psikolojilerin dışında, değişmeyen bir takım ezeli ve ebedî hakikatların, eşyanın taşıdığı sınırların peşinde oldular." (TÜRİNAY, s. 25) Dolayısıyla Avrupa olana "yeni", Doğu'ya ait olana "eski" demek objektif bir sınıflandırma olmaz. Bu yanlış imajı değiştirmek için "Klasik Türk Edebiyatı" terimi kullanılabilir.

2. Eski Türk Edebiyatı dersi 8. yüzyıl-19.yüzyıl arasını kapsamaktadır. Yani, Eski Türk Edebiyatı'nı "İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı ve İslâmî Türk Edebiyatı" diye iki kısımda mütalaa ettikten sonra İslâmî Türk Edebiyatı'nı da;

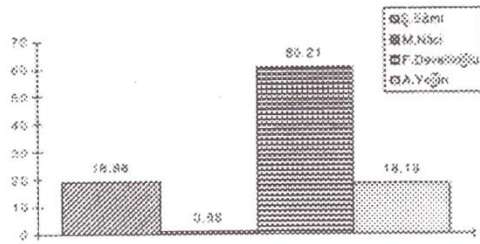
- Klasik Türk Edebiyatı
- Tasavvufî Türk Edebiyatı
- Âşık Edebiyatı.

diye üç dalda ele almak mümkündür. Bu tasnifin içinde sadece Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi değil Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Âzerî, ve Çağatay Türkçesi de yer alır.

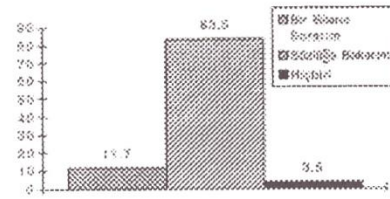
"Türk Halk Edebiyatı"nın, "Eski Türk Edebiyatı"nın sınırları içinde olmasına rağmen "Millî Edebiyattır." telakkisiyle özerkliğini ilan etmesi öğrencilerin yanlış mukayeselere varmasına yol açmaktadır. İslâmî Türk Edebiyatı'nı yukarıda belirtilen üç kategoride vermek mümkündür.

3. Klasik Türk Edebiyatı, yeni bir ilgi alanı olarak zaman geçtikçe muhtelif formlara zenginlik katmaktadır. 1970'den sonra "motif, imaj, tema ve estetik olarak Divan Şiiri'nin yeni şiirimize, hikâyemize, romanımıza, az da olsa aksettği görülmektedir. Bunun aynı şekilde plastik, ses ve vizüel sanatlarla intikal etmesi de beklenir. Ancak her şeyden önce bu şiirle okuyucu arasında bulunan engelin yıkılması, onun yerine tenkitçi ve yorumcuların, yeni nesillerin Divan Şiiri zevk ve lezzetin teşekkülü için gayretleri şarttır." (OKAY, s. 84) Bunun için dersi veren öğretim elemanının öğretmenlik performansını ortaya koyarak metod açısından dersi canlı ve aktüel bir şekle sokması gerekmektedir.

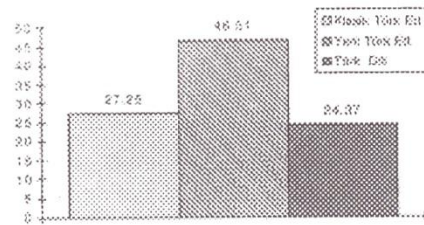
4. Metinlerin dilindeki ağırlığın, okuyucudaki kültürel yeterlikle ters orantılı olduğu da ayrı bir açımadır. 16.yüzyıl'da yazan Fuzûlî ve Bâkî, bugün için herhalde Tevfik Fikret ve Cenab Şehabeddin'den daha anlaşılabilir değildir. Fakat, fikr-i sâbit biçiminde "Klasik Türk Edebiyatı'nın dilinin ağır olduğu" zihinlerde yerleşmiştir. Bu yanlış imajın izâlesi için,

GRAFIK 3 : SÖZLÜKLER

GRAFIK 4 : BİLİNMEYEN BİR KELİME OLURSA

GRAFIK 5 : İSAHİSÜSTÜ ÇALIŞMA YERLERİ

Klasik Edebiyat'a ait nazım ve nesir örnekleri seçilirken sade dil ve açık üslupla yazılanlar ihmal edilmemelidir. Her şairde böyle metinleri bulmak mümkündür. Nesir için şu kitaplar bakılabilir: 15.yüzyıl'dan Aşık Paşa-zâde (Tevârih-i Âl-i Osmân), Mercimek Ahmed (Kâbusnâme); 16.yüzyıl'dan Mustafa Âli Efendi (Künhü'l-Ahbâr, Menâkıb-ı Hünervârân, Kavâidü'l-Mecâlis), Seydi Ali Reis (Mir'âtü'l-Memâlik), Bâkî (Fezâilü'l-Cihâd Tercümesi, Fezâil-i Mekke); 17.yüzyıl'dan Evliya Çelebi (Seyâhat-nâme), Kâtib Çelebi (Cihân nümâ, Takvîmü't-Tevârih, Fezleke, Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr, Mizânü'l-Hak fî İhtiyârî'l-Ehak, Düstûru'l-Amel), Naima (Naima Tarihi), Koçi Beğ (Koçi Beğ Risâlesi) v.s.

Klasik Türk Şiiri'nin son büyük temsilcisi Şeyh Gâlib (18. yüzyıl) den alacağımız örnekler sade ve külfetsiz söyleyişler için yeterli derecede fikir verecektir: (Ş.GALİB)

Bu mevsime erince ciğerler kebâb olur (s. 27)
Sâf âyîne gibi gördüğü renge boyanır (s. II-35)

Yeter aşk-ı Hudâ'dan bir içim su
Bütün derya içilmez hem geçilmez (s. II-49)

Al dülbendde bir deste karanfildir zülf (s. II-66)

Gül gibi açıldım ammâ gülmedim
Rengine kapıldım ammâ gülmedim (s. II-89)

Çok sürünüp gözlemişim özleyip
Ayağının izini toprağını (s.II-120)

Her zilletin elbette bir izzet var içinde (s. II-133)

5. Ders araç ve gereçleri, teknolojinin yeni imkânlarıyla daha etkili fonksiyonları üstlenmelidir. Yazı tahtası, kitap, dergi, fotokopi ve teksir şeklinde klasikleşen görüntü yeterli değildir. Duvar atlası (harita, resim, şekil v.s.), slayt, tepegöz, bilgisayar, teyp ve video gibi daha cazip yaklaşımlar kabul görmelidir. Mesela, Klasik Edebiyat'ta geçen çiçeklerin fotoğrafları bir atlasta toplanabilir. Çift boyutlu bir "Klasik Türk Edebiyatı Müzesi" gibi şair ve ediplerin resimleri, kendi el yazıları, dolaştıkları coğrafyanın haritası, mezartaşları v.s. bir albüm halinde hazırlanabilir. "Bir Kitabın Hikayesi" gibi filimler çekilip dersliklerde gösterilebilir. Şiir ve nesir örnekleri devlet sanatçıları tarafından seslendirilip teyp kaseti veya CD, video klip halinde sunulabilir. Klasik Türk Musikisi ve Türk Tasavvuf Mûsikisi'nden bestelenen metinleri öğrenciye bir mûsiki programı şeklinde vermek, onun dünyasını genişletecek, kültürümüzün geçmişten bugüne nasıl aktarıldığını etkili bir tarzda gösterecektir.

Bütün bu araç ve gereçler, sadece hafızaya yüklenen eğitimimiz için de örnek teşkil edecektir. Bilmekten öte, görme ve yaşama basamaklarına çıkamayan bir öğrenci, kuru bilgilerle teorikten pratiğe geçemeyeceği gibi, bezginliğe ve unutkanlığa kolay düşer. Bu her yönüyle bir enerji kaybı anlamına gelir.

6. Yeni Türk Edebiyatı'nı aktüel hale getiren hususların başında, dün değil bugünde olmak, yaşanan hayatta bulunmak, yeni olarak takdim edilmek v.s. gelir. Bunun yanında % 92.32 oranındaki bir çoğunluğun "Klasik Türk Edebiyatı öğretimine taraftar mısınız?" sorusuna "evet" cevabını vermesi gözden uzak tutulmaması gereken bir realiteyi göstermektedir. Her eserin değeri, kendi şartları içinde ele alınacağından, Yeni Türk Edebiyatı'na karşı gereksiz bir nispetten uzak olunmalıdır.

7. Sözlük'ün milli kültürdeki yeri çok iyi tespit edilmelidir. "Kâmûs'u "nâmûs" telakki eden bir mil-

letin mensuplarının “zihnî kolaylığı ve fikrî basitliği tercih edip eskiyi suçlama” kompleksinden kurtulması gerekir. Tarihî Türkiye Türkçesi alanında metin taraması yapıp, kelimelerin frekanslarına göre değişik büyüklüklerde sözlükler hazırlanabilir. Ayrıca, kullarındaki kolaylığı bakımından elektronik sözlükler tercih edilmelidir.

KAYNAKLAR:

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet. 1981. **Divanlar Arasında**. Umran Yay. Ankara

OKAY, Orhan. 1990 **Edebiyat ve Sanat Yazıları**. Dergâh Yay. İstanbul

ŞEYH GÂLİB. 1836. **Divan**. Bulak

TANPINAR, Ahmet Hamdi. 1977. **Edebiyat Üzerine Makaleler**. Dergâh Yay. İstanbul

TÜRİNAY, Necmettin. 1983. **Geleneğin Dünyası Yeniliğin Ufukları**. Birlik Yay. İstanbul

YAHYÂ KEMÂL. 1983. **Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş**. İstanbul Fetih Cemiyeti Yay. İstanbul.

BAHAR VUSLAT OLACAK**BEKİR URFALI**

Gidişin eylüdür yar, vuslat bahar olacak
Sanma hal böyle melal, hep böyle har olacak.

Ayrılıklar acıdır, hatta ölüme eşittir
Gurbette kalanlara alemler dar olacak.

Senden ayrı yaşamak ah bilsen ne kadar zor
Hayalinle avunmak yar bana dar olacak.

Bir kıvılcım içimde afaklar ışıyacak
Umutlarda olmasa firak çok zor olacak.

Eyyubi bir sabırla bekliyorum ati'yi
Yusufi zindandayım elbet nehar olacak.

Dua et ey mihriban: Dua Mü'mine Kalkan
Yoksa mazlum bu candan Vallah bizar olacak.

İÇİMDEKİ URFA

Mehmet KURTOĞLU

Tarih, eski Urfa'nın dar sokağında
Nakış nakış oyulmuş taş duvardadır...

Deli ruhumun müzmin bir yanı
Urfa evlerinin mahzenindedir...

Bir ıslık sesiyle uçuşan kuşlar
Bize özgürlüğün müjdecisidir...

Kaleye kurulan mancılıklarda
Ateşe atılan benim ruhumdur...

Nemrud'un Tanrı'ya başkaldırışı
Gizliden gizliye günahlarımdır...

Hak ile Batıl'ın mücadelesi
Nemrud'un sineğe yenilişidir...

İçimdeki Urfa'nın yanık türküsü
Hem aşk hem inanç hikayesidir...

TÜRKÜ ÜSTÜNE

Halil ATILGAN

“Koşar telden tele dökülür saza
Ben beni söylerim türkülerimde
Özlem çağıl çağıl aşk yığın yığın
Ben beni söylerim türkülerimde

Gah emrah olurum dert ile dolan
Gah bir Köroğlu'yum dağlarda kalan
Seyrani Sümmani Karacaoğlu
Ben beni söylerim türkülerimde” (H.Soyuer)

diyen şairin dörtlüklerinde olduğu gibi, hep kendimizi söylemişiz türkülerle. Türküyle yatmış, türküyle kalkmış, onunla yunmuş arınmışız. Hasılı insanımızın çeşitli duygu ve düşüncelerinin tek dilegelme aracı olmuş türkülerimiz. Büyük Usta Aşık Veysel “Sazım ben gidersem sen kal dünyada-Gizli sırlarımı aşık etme” diyerek bunu doğrulamış. Bağlamanın dertlerimize yoldaş, türkülerimizin de iyi bir sırdaş olduğunu açıkça ifade etmiş.

Halkımızın yaşama mücadelesinin dile ve tele yansımasını sağlayan bir aynadır türkülerimiz. Onun içindir ki Anadolu insanı düğününü, kara gününü, kinasını, yakınmasını, mizahını, taşlamasını, kahramanlığını, aşkını, gurbetini, hatta sevgilisine sitemini dahi turnanın kanadından dile getirmeye çalışmış. Milletimizin gönül bahçesinin gülleri olan türkülerimiz; aydın'da zeybek, Toroslar'da bozlak, Erzurum'da tatyan, Karadeniz'de yol havası, Urfe'da hoyrat, Malatya'da ise arguvan olmuş dökülmüş yüreğimize. Yüreğimize dökülen türküler yar üstüne, gurbet üstüne, ayrılık üstüne, turna üstüne.

İş bununla da kalmamış. Çoşkun akan Kızılırmak da, Fırat Nehri de türkülerle bulmuş kendisini. Hatta bir mübarek günde aşık:

“Kızılırmak can incitme sen bu gün
Mübarek günlerde sel bayram eder
Kıkabın kavlince dağlar al giymiş
karişmiş çiçekler çöl bayram eder”

diyerek hiç olmazsa bu mübarek günde olsun can incitme Kızılırmak, ne olursun diye yalvarmıştır.

Hasılı türkülerimizde gün olmuş türkü alınmış, fün olmuş dert dinlemiş, gün olmuş çaya giden Gelin Ayşe'nin, Gelin Ümmü'nün feryadı dile getirilmiş.

“A benim bahtı yarım
Gönlümün tahtı yarım
Yüzünde göz izi var
Sana kim baktı yarım”

diyerek büyük bir ustalıkla, nezih bir kıskançlık sergilemesinin ifade ettiği bir duygu, türkülerimizdeki sanatın, estetiğin nedenli yüce olduğu hükmünü çıkarmıştır karşımıza.

Halkımız türkülerinde hem ağlamış, hem de gülmüş, dertlilere deva, çaresizlere çare olmaya çalışmış, oynamış, oynatmış, zılgıt çekmiş. Ama bunun yanında;

“Şu dünyanın halı böyle
Yalan yahşi geçer şöyle
Söyledikçe engin söyle

Engin ol gönül engin ol”
diyerek, engin olmanın faziletini anlatmaya çalışmış;
“Gökte uçan huma kuşu
Ne bilir dalın kıymatın
Kargayı kondurmam dala
Ne bilir gülün kımatın”

dörtlüğünde ise Karacaoğlu'nın “Kadrin bilmeyenler alır eline-Onun için eğri biter menekşe” mısralarındaki kadir kıymet bilmeme örneğini de veciz bir şekilde dile getiren halk türkülerimiz; sosyal fonksiyonlarına sahip halk ruhunun en güzel ifadesi olmuş, özlü sözlerle ders vermenin, nasihat etmenin bütün güzelliklerini bünyesinde yaşatmaya çalışmış.

Halk Musikisinin güzelliklerini yıllar önce tesbit eden merhum Sarıözen Usta, bu konuda düşüncelerini bakınız nasıl diye getirmiş.

“İlk bakışta monoton gibi gözükken Türk Halk Musikisi, araştırıldıkça, çeşitli yönlerden incelikler ihtiva eden, nefis bir sanat hüviyeti taşır.

Konu bakımından yeryüzünde ne kadar tabii ve sosyal olay varsa halk musikisinde hepsinin de yer aldığı görülür.

Estetik bakımından bir sevinci, bir elemi ifade eden ve çeşitli olayları canlandıran melodilerin en güzel örneklerini yine halk müziğinde bulabiliriz” demektedir.

Sonuç olarak; halkımızın bağrından kopan türkülerimiz, sevincimizin, kederimizin tek dile gelme aracı olarak karşımıza çıkmış ve gönlümüze taht kurup oturmuştur. Bunlardan Sivas Halayı, Yüksek Ayvanlarda Bülbüller Öter, Başımda Altın Tacım, Söğüdün Erenleri, Ankara Hüdaydası, Urfa Kışas Samahı ve Turnalar Samahı gibi türkülerimiz; anlatımıyla, akıcılığıyla, taşıdığı sanat hüviyetiyle gönlümüzdeki türkü sarayının sultanları, mehenk taşları olmuş, ve de günümüze kadar gelmiştir.

Ben de türkülerimizle günümüze kadar gelen güzellikleri yıllardır dile getirmeye çalıştım. “Türkü Üstüne” diyerek de, milletimizin gönlündeki türkü bahçesine bir gül dikip, türkü sarayına az da olsa bir ışık, türkü ummanına ise küçük bir taş attım.

Ekdığım gül biter, ışıgım aydınlatır, taşım yerine oturursa ülke kültürüne hizmet etmenin sevincini yaşayacağım her zaman.

Eğer olmazsa:

“İnsancasına, erkekcesine

Bana bir bardak su dercesine

Bir türkü söylemeden gidersem yanarım”

diyen şair gibi. Ben de bir türkü söylemeden gidenlere yanacağım. Tekrar dünyaya gelsem inatla, yeniden “türkü-cü” olacağım. Ve de haykıracağım...

“Omuzumda sevda yükü

Yollarda seni aradım

Beste beste türkü türkü

Tellerde seni aradım” (A.Karakoç)

UNUTULMAYANLAR:

Kehveçi Bakır Emmi

(Bakır Parmaksız)

Mehmet Ali Ekren

Kehveçi Bakır Emmi, 1880 yılında Urfa'da doğmuş ve yine Urfa'da 1987 yılında vefat etmiştir. Kehveçi Bakır Emmi, Gümrükhanı'nın ikinci katında kahvehanesini 1915 yılında açmıştır. Burada müşterilerine sadece "Acı Kahve" yani "mırra" ikram ederdi. Acı Kahvenin haricinde başka bir içecek bulundurmazdı. Urfa'dan ve yakın köylerden acı kahve tiryakileri yoğun bir şekilde buraya gelirlerdi. Bakır Emmi, çok ciddi ve az konuşan biriydi. Kahvehanede hiçbir zaman nahoş bir hadise olmamıştır. Bazen sözünü bilmez müşterilerin nahoş hareketi görüldüğünde, kulağına şöyle dermiş:

"-Bu hareketlerine devam edersen, benim kahvehaneme bir daha gelme..." diye ikazda bulunmuş.

1917 yılında kahve bulunmaz olmuş. Aldığı bir habere göre, Viranşehir'de Milli Aşiretin Reisi İbrahim Paşa'da kahvenin bulunduğunu öğrenmiş; hemen kiraladığı bir atla (o dönemde taşıt olmadığından) gitmiş İbrahim Paşa'dan müsaade alıp, huzura çıkmış. Paşa

"-Buyrun hemşerim, ne istiyorsun" Bakır Emmi de:

"-Ben Urfa'da, Gümrükhanı'nda kahvecilik yapıyorum. Başka bir gelirim de yoktur. Piyasada kahve olmadığı için, dükkanımı kapattım. Sizin yanınızda kahve olduğunu duydum. Eğer, bana ücreti karşılığında bir miktar verirseniz, hem dükkanımı açarım, hem de memleketin kahve tiryakilerinin arzularını yerine getirmiş olurum."

Koyu bir kahve tiryakisi olan İbrahim Paşa, halden anlamış ve kendisine:

"- Sana bir çuval kahve hediye olarak veriyorum. Bu çuval kahveyi yanına alarak Urfa'ya dönmüş. İbrahim Paşa, takip etmesi için Bakır Emmi'nin arkasına bir adam göndermiş "Hırsız olup- olmadığını öğrenmek istemiş. Bu adam, kahveyi satın almak istemiş. Bakır Amca, adamın ısrarlarına ve çok para vermesine rağmen, kahveyi satmamış. Urfa'ya getirmiş. Tiryakiler, Bakır Emmi'nin kahve

getirdiğini ve kahvehanesinin faaliyete geçtiğini duyunca akın etmeye başlamışlar.

Köylerde oda sahibi olan aşiret reisleri, zenginler, odalarında kahve kaynatılması icap ettiğinde, bu kişiler Bakır Emmi'yi kendilerine vermeleri için ısrarla, yüksek fiatla kahve satmasını istemişler. Bakır Amca, kahveyi satamayacağını; kahvehanesinde müşterilerine ikram etmek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Bu aşiret reisleri içinde Haran İlçesinin ileri gelenlerinden kıymetli bir kişi olan Reşat El-Hammade isimli zat, kendisine şöyle der: "Bakır Usta, sana bir tabak Reşat Altını vereyim, bana bir tabak kahve ver" der. Bakır Amca: "-Hiç ısrar etme, vermem. Ben müşterilerimi kahvesiz bırakmam" diye mükalebede bulunur. Kahvenin çok pahalı ve bulunmaz olduğu o zamanlar da az para veren müşterilere, garsonlar:

"Kahve Yemen'den gelir

Yolları çok ırak,

On para yetmez,

Beş para daha bırak."

diyerek kahveci - müşteri arasında güzel espiyi ile sıcak ilişkiler kurulurdu.

Kehveci Bakır Emmi, 1944 yılında yine piyasada kahve bulunmayınca, Ankara'ya giderek bizzatıhi, dönemin Tekel Bakanı'na çıkarak, kahve istemiş ve bu dileği yerine getirilmiştir.

Bakır Emmi, iyi bir usta ve iyi bir esnaftı. Paraya ehemmiyet vermezdi. Viranşehir'den getirmiş olduğu kahveyi satmış olsaydı, büyük bir servet sahibi olurdu. Fakat kendisi, müşterilerini düşünmüş ve bu onurlu davranışı göstermiştir. 70 yıl boyunca çalıştığı kahvehaneyi bıraktığı zaman, dükkanı başkaları hava parası karşılığında istemişler. Fakat kendisi, 70 yıl evvel anahtarını aldığı dükkanın sahibinin torunlarına teslim etmiştir.

Allah nur içinde yatırsın.

Urfalı Müzik Ustalarından Kanuni Ayıbo (Merhum Eyyüp Ereli)

Şeref USLUSOY

1906 yılında Urfa'da doğan Eyyüp Ereli yörede Kanuni Ayıbo lakabıyla tanınır. Babası Şeyhanlı aşiretinden Şeyh Abdi'dir. Annesinin adı ise Huriye'dir. Babasını ve annesini çok küçük yaşlarda kaybeden Ayıbo, çocukluğunu yoksulluk içerisinde geçirmiştir. Kendisine büyük ablası Fatma (Fatey Darbe) bakmıştır.

Yedi yaşına kadar konuşmayan Ayıbo bir keresinde ablasının adını sorduklarında söyleyemediği için utancından dudağının çatladığı söylenir. Bu iz ölünceye kadar dudağında kalmıştır. Kızkardeşi evlenince 14-15 yaşlarında tamamen yalnız kalmıştır. Urfa'da yatacak yeri olmadığından fırın damlarında, hatta mezarlıklarda bile yattığı olmuştur. Bir ara culhacılık (mahalli dokumacılık) işinde çalıştıysada bu işi sürekli olmadı. 17-18 yaşlarında Fırıncı çırağı olarak günlükü 10 kuruştan ilk davanlı işine başladı. Müzikle olan ilişkisi bu yaşlarına rastlar. Şimdiki balıklı göl civarında MEC-MEL BAHİR denilen yerde bulunan gazinoya gelen saray kanuncusu ama Ali Bey Ayobo'ya müzik zevkini aşılamıştır.

Fırında aldığı yövmiyesini her gece bu kanuncuyu dinleyebilmek için gazinoya verirdi. Daha sonra Ama Ali Bey'le tanıştı. Ona hem yardımcı hemde çıraklık etmeye başladı. Bir süre sonra onunla birlikte Urfa'dan ayrıldı. Askere gitti. Askerliği sırasında hem notayı hem de bir çok çalgıyı çalmasını öğrendi. Bu arada öğrendiklerini acemilere öğretmeyi de ihmal etmedi. Askerden sonra bir kanunla Urfa'ya döndü. Halepli Vardanoş ve Gülizar isimli ermeni kadınlardan da ders aldı. Siverrek'e yapılan bir konser gezisinde kendisinin şimdiye kadar habersiz olduğu maneviyatını kuvvetlendiren Şeyh Lütü ile karşılaşır. Müzikteki asıl parlaması Şeyh Lütfinin kendisine çalmayı tavsiyesiyle başlamıştır.

Konuşma tarzı çok yetersiz olan merhum Ayıbo, bu eksikliğini sazları konuşturmadaki üstün maharetiyle giderirdi. Müzik aletleriyle çok rahatlıkla ve kolaylıkla anlaşıp, eline aldığı her enstrümanı en güzel şekilde çalardı. Okuma yazması yoktu. İmzasını dahi mührüyle yapardı. Müzik nazariyatı hakkında pek bilgisi olmamasına rağmen çok sağlam bir kulağa sahip olduğundan icraatı çok mükemmel bir seviyede idi.

Ayıbo'nun hayatında birçok ilginç olaylar cereyan etmiştir. Bir 11 Nisan günü Urfa musiki topluluğuyla Urfalıları konser vermek amacıyla İstanbul'da bulunuyorlardı. Ahmet Yatman, Şükrü Tunar, Selahattin Pınar gibi sanatçıları dinlemek için Taksim gazinosuna gittiler. Bir ara masalarına bu sanatçıları gelerek "Sizden de bir taksim dinleyelim" derler. Urfa heyeti bu görevi Ayıbo'ya verir. Sahneye çıktığında orada bulunan sazendeler "Başka adam yok muydu? Fizyonomiden kaybeder bu adam." diye alaya almaya başladılar. Kanunuyla hicaz bir taksime başlayınca, bütün salon pür dikkat ve hayretle Ayıbo'yu dinlemeye başladı. Gerçekten dinleyenleri büyüleyen nağmeler saçılıyordu kanunundan. Taksim bittikten sonra Hamiyet Yüceses, Ahmet Yatman'a dönerek "Kanun işte böyle çalınır" diye Ayıbo'yu övmeye başladı. Diğer İstanbul'lu sazendeler mahcubiyetlerini gizlemek amacıyla, "Bizim kanunlarımızın mandal sayısı azdır. Bu yüzden bu nağmeleri çıkartamıyoruz. Halbuki onun ka-

nunuda bizimkinden fazla mandal var" diye konuştular. Oysa Ayıbo'nun kanununda hiç mandal yoktu. Sadece Urfa'da "loğlok" denilen iplik makarasını mandal yerine takmıştı.

Merhum Ayıbo bir müddette İstanbul sahnelerinde çalıştı. Yine İstanbul'da çalıştığı günlerden birinde Kapalı Çarşı'da gezerken gözüne vitrinde asılı bir kanun ilişir. Hemen dükkana girerek; "Bu nedir?" diye sorar. Dükkancı, "Sen bunu tanımazsın, bu seninle konuşamaz" cevabını verir. Ayıbo ise "hele bir ver de barışalım" der. Dükkancı istemeyerek kanunu Ayıbo'ya verir. Kanun çok değerli bir kanundur. Ama yıllarca vitrinde kalmaktan tozlanmış ve hiç akordu yoktur. Hemen güzel bir akort verir ve başlar kanunu konuşturmaya. Dükkânın önü öyle kalabalıklaşır ki, oradan gelip geçen herkes bu büyümlü nağmelerin kimden geldiğini merak ederek dinlemeye koyulmuşlardır. Daha sonra dükkancıya bu kanunun fiyatını sorar. Dükkancı ise "Sen bu kanunun fiyatını çoktan ödedin" der ve kendisine hediye ettiğini bildirir.

Saz arkadaşlarıyla iddiaya giriştikleri de çok olurdu. Urfa'da çalıştığı sıralarda da bir keresinde arkadaşlarının; "Sen Leon Hancıyan'ın Suzı-dil saz semaisini üç ayda ezberlersen sana sazlarımızı vereceğiz. Eğer ezberleyemezsen kanununu alırsın." demeleri üzerine Ayıbo; ben bu saz semaisini bir haftada ezberlemezsem üç kanunumu da sizlere hediye edeceğim" der. Aynı akşam sabaha kadar çalışır, ertesi gün öğlen-de saz eseri hazırır. Arkadaşlarını bulur ve kemanla bu eseri ezbere geçerek iddiayı kazanır. Ama iddiadaki gibi onların sazlarını almaz.

Merhum Ayıbo'nun kendine ait bazı icatları da vardı. Küçükken otomobil farından kendine bir bağlama yapmıştı. Ki o zaman henüz cümbüş icat edilmemişti. Kanunda oldukça değişiklikler yapmıştı. Mandal yerine makara ve sürme mandal yapmıştı. Ayrıca yine kanuna kaba sestene bir, tiz sestene 4 ses ilave ederek ses sınırını oldukça genişletmiş ve zenginleştirmiştir. 30 cm kollu cura yaparak Türk sanat mûsikisinde, bu curaya tambur perdesi ekleyerek mükemmel bir şekilde icraat yapmıştır. Mükemmel ney çalardı. Neyinin ses sınırını 2 delik açarak genişletmiştir.

Hiçbir sanatta uzun süre kalmamıştır. Bir tahtaya doğru dürüst çivi çakmasını beceremezken bütün müzik aletlerini en mükemmel şekilde tamir ederdi. Tamir ettiği sazların arasında kanun, tambur, ney, viyolonsel, ağız mızıkası, klarnet, piano, cümbüş, mandolin ve daha birçok müzik aletleri vardır. Ancak bu aletlerin dışında hiçbir şeyin tamiri elinden gelmezdi.

Tüm yaşantısı boyunca tek uğraşısı olan müzik ile maneviyatı birlikte yürüttü. Kızmak, sinirlenmek bilmez bir karaktere sahipti. Yalandan kaçınan, iyiliksever ve dürüst bir insandı.

6 Kasım 1953 günü sabah namazına kıldiktan sonra 47 yaşında iken vefat etmiştir. Bediüzzaman mezarlığına defnedilen merhum Kanuni Ayıbo (Eyyüp Ereli) nin Abdülkadir adında bir oğlu ve bir kız çocuğu vardır. Öldükten sonra miras olarak bir miktâr borç ve birçok müzik aletleriyle bir sandık dolusu nota bırakmıştır.

ŞANLIURFA ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİNDE HAYVAN MOTİFİ

Abdusselâmî YILDIZ
Halkbilim Uzmanı

I. GİRİŞ

Atasözleri ve Deyimleri kalıplaşmış ifadelerle geçmişten günümüze sözlü geleneğe dayalı olarak nesilden nesille aktararak gelen halka mal olmuş anonim halk bilgileridir. Bu sözler çok geniş bir alanda ve her kesimden insanlar tarafından kullanılır ve toplum hayatında önemli bir yer kaplar. Bu yüzden ki halk kültürü ürünlerini araştıran bir bilim olan Halkbilim (Folklor) kapsamında ele alınır ve incelenir. Atasözleri ve Deyimleri Halkbiliminin bir dalı olan Halk Edebiyatının ana konularından biridir.

Atasözleri ve deyimleri konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar atasözleri ve deyimlerinin tasnifini değişik şekillerde yapmışlardır. Bu araştırmada konulara göre tasnif şekli baz alınarak hayvan konulu atasözleri ve deyimleri üzerinde çalışma yapılmıştır. Araştırmamıza veri olarak giren atasözleri ve deyimleri Şanlıurfa'da derlenen atasözleri ve deyimleri olup Şanlıurfa ağız ile yazılmıştır.

"Şanlıurfa'da atasözleri ve deyimleri şu cümle veya kelimelerden biri ile başlamaktadır. "Eski bi söz" veya "Eskilerin bi sözü vardır" Urfa ağızında daha çok "Eskilerin Sözü" tâbiri atasözü yerine kullanılmaktadır." (OYMAK, s. 17)

Atasözleri ve deyimlerinde hayvan motifi adlı bu çalışma, 1998 yılında Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğüne yayınlanan Sayın Mehmet OYMAK beyin "Şanlıurfa'da Derlenen Atasözleri ve Deyimleri" adlı eserin analizinden çıkarılan bir sonuçtur. Yazar, Türk Dili ve Edebiyatı Ana bilim dalında yapmış olduğu yüksek lisans tezini esas alarak eserini yayınlamıştır. Eser, bugüne kadar Şanlıurfa'da yayınlanan yazılı çalışmaların tetkikinden ve saha derlemesinde sözlü kaynak kişilerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu eser, alanında ilk ve tek akademik bir çalışma olduğu için, bu çalışmamızda başka eserlere baş vurma gereği duyulmamıştır.

II. ATASÖZLERİNDE HAYVAN MOTİFİ

ARI

Arının deligine çöp soçılmaz.

Arının deligine çöp soçi.

Erkeğ arı kımın yiyi, içi, petege s..i.

ASLAN

Aslan yatağında tilki yatmaz.

Aslan yatağından belli olur.

Aslanı pısıge boğdırmazlar.

Aslanın dışısı de aslandır.

Aslanlar kocalınca tilkilere maskara olur.

Ekmek aslanın ağzında.

AT

Amanat ata binen tüz ener.

Asil at koşıda belli olur.

Asil at yemünü arttırır.

At at olana keder, sehebı malamat olur.

At besleniken; kız isteniken.

At binenin, kılıç kuşananın yol gidenindir.

At binicisine göre kişner.

At dördünde; kız onbeşinde.

At gelmeden ahır yapılmaz.

At, arvad, sıleh rasgele amanat edılmaz.

Ata eger gerek, egere er gerek.

Atı alan üsküdarı geçti.

Atın teppigını at çevirir.

Atını nallamış arhasına düşmüş.

Atıya eşek mı dedih?

Atlaman eşekler tepişir, arada otlar ezilir.

Atta karm, igitte bırı.

Atta kuyruh, igitte bıyık.

Attan enip eşege bindi.

Babasını begenmiyen evlat, gışısından evvel yatan

arvat, gem vurılmıyan at.

Babayı öldiren atlı mıdı yayan mıdı? babam

öldihdan soyra...

Bızım atımızın başı yımışah.

Bızım taviğimiz bi yımırta doğırır, sesimiz yeddi

mehli tutar, hahın atı bi kühélan kuzlar sesleri

sedaları çıhmaz.

Deveden düşen döşşege, attan düşen köçeye,

eşekden düşenin boynı kırılır.

Ekmek bulmaz yımağa, atnan gıder s...mağa.

El atma binen tüz ener.

Enersen göyıl enersen, attan eşege binersen.

Erkek atın ölümü arpadan olsun.

Eşege binenı ben begenmiyem, ata binen benı

begenmi.

Eşek çalışır at için.

Eşek kızınca atı geçermiş.

'Eyreti ata binen tüz ener.

Gelin atta, nesibi Hak'ta.

Hediye atın dişine bahılmaz.

İtin boynuna tasma tahmışlar, gendını at zannetmiş.

Katura demişler: "-babay kım?" demiş: "-dayım

attır."

Kıratın yanına bağlanan, ya huyından, ya suyundan.
Yımişah huyılı atın çiftesi pektir.

AYI

Ac ayı oynamaz.
Armudın éyisini ayılar yır.
Ayı yavrısını seviken yérden yére vurırmış.
Dağda gezen ayıya da raslar kurda da.

BALİH (Balık)

Balıh baştan koçar.
Balıhdan böyük halık var.
Battı balıh yan gider.
Filden böyük balıh, balıhtan böyük halık.

BİT

Bekarm parasını it yır, yahasını bit yır.
Bitnen yatan itnen kaçar.
Konşı konşının bitine mihtaç.
Zenginın iti yatmaz; fekirin bitı yatmaz.

CEYLAN

Ceylandan çoh kaçan yohtır, o da rızkından fazlasını yimez.
Çarşı iti ceylan tutmaz.

CÜCİG (Cıvcıv)

Cücigi güzın sayallar.
Cücigin sonını güzın sayallar.

ÇEKİRGE (Çekirge)

Çekirge bi sıçrar iki sıçrar.
Çekirge bi zıplar iki zıplar.

DEVE

Bi sürü devenın başını bi eşek çeker.
Bi tike et üçün bi deve keser.
Dellal ola devesi itne.
Dellalın devesi itnmiş.
Densiz deve girmez eve.
Densiz deve... Kuyruğı hop dēmeden sallanı.
Deve bi pula, pul olmassa ne yapım?
Deve çömçenen sıvarılmaz.
Deve devenın yérne çökmez mı?
Deveden böyük fil vardır.
Deveden düşen dōşsege, attan düşen kēçeye,
ēşekden düşenin boynı kırılır.
Deveden düşmüş, hophoptan kalını.
Devekuşına yük yüklemişler, “-ben kuşam”demiş, “-
uç” demişler, “-deveyem”demiş
Develer birbirne gırmış, olan otlara oli.
Devenin derısı ēşege yük olur.
Devenin südüğü kımın géri géri gidi.
Devi almağ kolay, satmağ zordır.
Devi havudınnan yudi.
Devi kulağınnan ahsadi.

Deviye demişler: “-boynı egırı”demiş: “-nérem dorğı kı?”

Deviye demişler; énişını seversen ,yokışı mı? –
“Düzlige nolmuş kı?” demiş.

Deviye hendek atladi.

Deviye tiken lazımsa boynını uzatsın.

Duri duri déyi devve.

Yérmağını bilmi, deviye hop hop déyi.

DÉV

Gendi gendını dev ‘eynesinde göri.

DEVŞAN (Tavşan)

Devşan dağa küsmüş dağın heberi olmamış.
Devşana kaç taziya tut.

DONĞIZ (Domuz)

Donğızdan bi kıl koparsam gözümü sürmelerdim.
Herkes yaydığı donğızı bulır.
İt dişi donğız derısı.

‘EKRAK (Akrep)

‘EkraK etmez ‘ekraKanın ‘ekraKıya ettiğini.

ÉŞEG-EŞEK (Merkep)

Asılın aslından étme şek; katırın arhasına gétme babası eşek.
Atiya eşek mı dedih?
Atlaman eşekler tepişir, arada otlar ezilir.
Attan énip ēşege bindi.
Baş ol da eşek başı ol.
Bızın ēşegimiz kancih.
Bi harbil samanı iki ēşege pōlemez.
Bi sürü devenın başını bi eşek çeker.
Cahılın cehli hek olmaz varmak ile Mekkiye; Hēç
ēşek derviş olırmı daş daşımahnan tekkiye.
Çocuh oynar eşek zırlar.
Dellal ola ēşegi itme.
Derdini olmadığü gün konşının ēşegi kuyrısız sapa doğırır.
Deveden düşen dōşsege, attan düşen kēçeye,
ēşekden düşenin boynı kırılır.
Devenin derısı ēşege yük olur.
Énersen göyil énersen, attan ēşege binersen.
ēşege binen, o...ğına dayanır.
ēşege cılve yap demişler, kahmış fiske atmış.
ēşege cılve yap demişler, kahmış o...rmış.
ēşege gücü yetmi palana segirdi.
ēşege palanı yük olmaz.
ēşege rihen vermişler, yımış.
ēşegi çamura düşenin sehebından kuvetlisi yohtır.
ēşegi satallar ço dēmahtan kurtılmağ üçün.
ēşegi sattıh kı ço dēmahtan kurtılmağ, gētti bi
suppanan géri geldi.
ēşegi süren o...ğına dayanır.
ēşegimi çalana kalmaz, amma ben ēşeksiz kaldıhtan
soyra.

Eşegin boynuzı çıkmaz, gendi gendini suppa zanneder.
 Eşegin kuyruğı kimin ne uzanır, ne kısarır.
 Eşegin südi kimin supadan artmaz.
 Eşegi pehkem bağla, konşi hırhız çıhatma.
 Eşegi sağlam bağla, soyra Allah'a amanat et.
 Eşek eşekliğinin çamıra bi sefer düşer.
 Eşek gene o eşek yalavız çulı değışmiş.
 Eşek kaçtı palan düştü.
 Eşek zehferandan ne aynar.
 Et koşusına gëtti, bahtlı eşek dağıllar.
 Gendi arpi yıyı; karşındakını de eşek zannedi.
 Görmemiş mektep, ne bısım edep, altından semer yaptım, gene merkep, gene merkep. (Nabice söz.)
 Katırım ardi sıra gëtti, babası eşektir.
 Këfçiye këyif vërir kehvenin kaynamağı, eşegi yoldan çıhadır sıppanın oynamağı.
 Keytım olmadığı gece, konşının eşegi kuyruksız sıppa doğırır.
 Kızım üreği ne tükedisin hakim beg eşek mı? Helbet aynı!
 Kül o kervanın başına, peşengi eşek ola.
 Mersavi eşegi, kışın düştüğü çukırın yazın etrafından döner.
 Ölmüş eşek gezi kıl nalını çeke.
 Ölmüş eşek nalından korhmaz.
 Ölmüş eşek, kurttan korhmaz.
 Rehet yatacağıımız gece, konşının eşegine hırhız geli.
 Sen eşek oldıktan soyra semer vuran çolı olur.
 Torba gendinin boynında karşındakını eşek zannedi.

GEÇİ (Keçi)

Ben deyem geçim yoh, o deyi kaç oğlağı var?
 Çobanın göynü istese tekmeden yağ çıhadır.
 Delı geçının delı oğlağı olur.
 Geçı olsadı bi yük kış kışlardı.
 Geçının g...ı gidişirse gider çobanın ekmegını yır.
 Geçının kotırı, piyarın başından su içer.
 Geçının kuyruğı kimin ne uzanır, ne kısarır.
 Geçının uyuzı piyarın başından su içer.
 Gët kasap bazarına, geçı gendi ayağından, koyın gendi ayağından asılıdır.
 Kassab et keytinde; geçı can keytinde.
HORIZ (Horuz)
 Horızı çoğ olanın sebbəhi gëc olur.
 Horızı çoğ olanın sebbəhi tez olur.
 Vahtsız öten horızın kafasını keserler.
 Vahtsız üriyen horızın başını tēz çekeller.

ILAN (Yılan)

Bamiya aşı, ilan başı (emzikli kadınlar için).
 Biye tohanmıyan ilan bin yaşasın.
 Dəth söz ilanı deliginden çıhadır.
 Dengize düşen ilana sarılır.
 İlan bile torpağı kene'etnen yır.
 İlan kimin ezılır, büzılır, deligine süzılır.

İlan mısın torpağ kefliyesen?
 İlan soğmuş yatmış, ac yatmamış.
 İlanın böyüğü küçüğü olmaz.
 İlanın sevmediğı ot, bımının dibinde biter.
 İtten ac, ilandan çılpah.
 Su içene ilan ilanlığının tohanmaz.
 Üstüne ilan atsay teprenmez.
 Yatan ilan oyandırılmaz.

İNEK-DANA

Ben ağa, sen ağa; inekleri kim sağa?
 Bi dana bi nahırın p...lar.
 Evın danası evın öküzünden korhmaz.
 Heyad egri inek sağılmi.
 Samanlığı dana bitirir.
 Sen ağa, ben ağa, inekleri kim sağa.

İT (Köpek)

Ac it firm yıhar.
 Ağ itın pambıççıya, kara itın çadırçıya zerarı vardır.
 Ağ itın pambıççıya, kara itın kömürçiye zerarı vardır.
 Aldı ipek, sattı ipek; hanı kari ha köpek?
 Allah it oğlu itını tanır.
 Aslı pıçah gendi hençer, it ne yirse onu sıçar.
 At ölr, itlere bayram olur.
 Atın ögüne et, itın ögüne ot.
 Atlar nallaniken itler de ayağını kaldırır.
 Atların yérme itleri bağlamışlar.
 Athı sığmış itli sığmamış.
 Azgın itın sonı uyuzlıhtır.
 Bekarın parasını it yır, yahasını bit yır.
 Bızım it size balta getirdi mı?
 Bi söz sölerem ki! Bi dirhemını it yise kudırır.
 Bitnen yatan itnen kaħar.
 Çarşı itı ceylan tutmaz.
 Çarşı itı sürü beklemez.
 Çarşı itın av yapılmaz.
 Daşlar bağı itler seyyip.
 Dengiz it yalamahnan mırdar olmaz.
 Dirhemını yiyen it kudırır.
 Diş it kuyruğını sallamasa erkek it arhası sıra gëtmez.
 'Ecelı gelen it camı divarına işer.
 Elin éyısı, itın dayısı olmaz.
 'Entep itı kimin yan yan gidi.
 Gışım it olsun, getirdiğı et olsun.
 Göynsüz ava giden it av avlamaz.
 Her ayağını kaldıran it üstimize işi.
 İt ağaca çıkmaz.
 İt derisinden post; kasaptan dost olmaz.
 İt diş donğız derisi.
 İt doydı Heyder kaldı.
 İt elinden ekmek almaz.
 İt elinden ekmek almi.
 İt eniğı dehre bəlmde; bağ budar 'Enteb élmde.
 İt işemahnan deniz mırdar olmaz.
 İt ite buyırdı, it de kuyruğına.

İt ite, it de kuyruğına buyurmuş.
 İt itü kaparsa yolçunun işi rast gider.
 İt itün kuyruğına basmaz.
 İt ola et ola.
 İt ola gemik ola.
 İt olalı bi av avladı.
 İt p...ı eme yaradı, sıçtığı göne yaradı.
 İt ürümahlı kervan yerimez.
 İt ürür, kervan yerir; yel kayadan ne aparır.
 İt ürür, kervan yerir.
 İt yatağında gemik aranmaz.
 İt yatmış kesile döndü.
 İt yaza çıkar ama yidiği ayaza sor.
 İte bi gemik attıh tamamdır artıh.
 İte daş atmazlar sehebının hetırı için.
 İte paklava yaraşmaz.
 İti an degenegi hazırla.
 İti ne keder kırpsay tazi olmaz.
 İti vurmazlar sehebının hetırı için.
 İtin boynuna tasma tahmışlar, gendını at zannetmiş.
 İtin dumağıni daştan mı esirgisen?
 İtin dumağıni daştan mı nıng édisen?
 İtin dü'esı kabıl olsa gökden külmçe yağar.
 İtin kuyruğı kelibe girmez.
 İtten çuvala gırlımez.
 İtten ac; ilandan çılpah.
 İtten de ölen kar, kurttan da ölen kar.
 İtten sürü olmaz.
 Kapacah it dışını göstermez.
 Karı toh it kölgede yatar.
 Kerib itün kuyruğı çinindedir.
 Kısmeti dar olan itün kurban bayramında yuhısı gelir.
 Ne 'Entep itü kimün yan yan gıdisen?
 Sehebını kapmıyan itü mekbul saymazlar.
 Ürimesını bilmiyen it sehebıne düşman getirir.
 Ürimesını bilmiyen it sürisine getirir kurt.
 Yatan itün kuyruğına basılmaz.
 Zenginün itü yatmaz, fakırın bitü yatmaz.

KARINÇA

Karınçanın 'eceli gelirse kanatlanır.
 Karınçanın kavımı çıktı, bi ayağı toppal çıktı.
 Karınçanın kavımı çıktı.
 Karınçıya binse belını incitmez.
 Karınçıya can veren Allah.

KATIR

Asilin aslından étme şek, katırın arıhasına gétme babası eşek.
 Katıra démişler: "-babay kım?". Démiş: "-dayım attır."
 Katırın ardı sıra gétme babası eşektir.

KAZ

Böğünün taviğı yarınkı kazdan éyidir.
 Eldeki taviğ, éldeki kazdan éyidir.

Konşının taviğı konşıya kaz gözükür.
 Madam g..i taviğ g..i, niye kaz yımurtası yapisan.
 Taviğnan kaz behse gırışmış, taviğın g..i yırtılmış.
 Yidiğ kaz etinden, doydığ lezzetinden.

KIPRI (Kirpi)

Kıprı yavırlarını seviken, "kedife tivli yavırlarım"dér.

KOYIN-KUZI (Koyun-Kuzu)

Beyaz koymın kara kuzısı olur.
 Deli koymın deli kuzısı olur.
 Ev sehebı misafirin kuzısıdır.
 Gét kasap bazarına; geçi gendi ayağından, koym gendi ayağından asılıdır.
 Her koym gendi bacağından asılır.
 Heyvanlardan koym, insanlardan kayın sevilir.
 Misafir ev sehebının kuzısıdır.
 Oğlan yır oyına gider, çoban yır koyına gider.
 Oğlan yır oyına gider, kız yır koyına gider.

KURBAĞA

Ürküttüğüm kurbağa, aldığım 'ebdese degmeli.
 Yağmur yağiken kurbağa sıvarmağa ne var.

KURD- KURT

Ağacın kurdı içindedir.
 Almanın kurdı içindedir.
 Çobansız süriyi kurt aparır.
 Dağda gezen; ayıya da raslar kurda da.
 Eşegin ehmağı, kurda zirliya zirliya gidermiş.
 İtten de ölen kar, kurttan da ölen kar.
 Keri kızın derdi var, içersinde kurdı var.
 Kor (kör) kurdın rızkı ayağına gelir.
 Kurt dumanlı geci sever.
 Kurt dumanlı havi sever.
 Kurtlar kocayınca, köpeklere maskara olur.
 Kurtların hérine kuşlar da geçmır.
 Kurtların hérine kuşlar da sebeplenir.
 Kurtnan kıyamata gider, ölmün şivan éder.
 Kurtnan kıyamata kalasan.
 Kurtnan talana gider, kuzman şivan éder.
 Kurtnan yıyyı sehebından şivan gezi.
 Ölmüş eşek kurttan korhımaz.
 Ölmüş eşek kurttan korhımaz.
 Tilkı vardır baş keser, kurdın adı yamana çıhmış.
 Ürimesını bilmiyen it, sürisine getirir kurt.

KUŞ

Béle kuşın béle kuyruğı olur.
 Bi dili de olmasa gözi karkalar oyar.
 Bi dašta iki kuş vurdu.
 Bi kanatnan kuş uçmaz.
 Bülbülün çektiği dili belasıdır.
 Bülbülün çektiği dilının mekırındır.
 Densiz sıfatından baykuş veran bekler.

Devekuşuna yük yüklemişler, "ben kuşam" demiş,
"uç" demişler, "deveyem" demiş.

Dili de olmasa gözi karkalar oyar.

Gençlik uçar bi kuştur, giderse ele girmez.

Helbet bi gün bızım de avcımıza bi karka s..ar.

Karka besle ki gözi oysın.

Karka etmiş bülbül kımın yeriye, eski yerişimide
şaşırmış.

Karkanan bülbül arhadaş olmuş, bahmışlar ki ikisinin
de birer ayağı topal.

Karkanan gezenin bımı p..tan; 'ettaman gezenin
bımı kohıdan eksig olmaz.

Karkanan gezenin bımı pislikten; 'ettaman gezenin
bımı misden eksig olmaz.

Karlankuç heclelegi yaldadı.

Kekliği tuzaga düşiren sesidir.

Kerip kuşın yuvasını Allah yapar.

Kılavızı karka olanın bımı p..tan eksilmez.

Kurtların herine kuşlar da geçinir.

Kurtların herine kuşlar da sebeplenir.

Kuş kuşın üzine öter.

Kuş südi can dermeni.

Kuşdan korhan darı ekmez, ekse de herini görmez.

Kuşdan korhan darı ekmez.

Kuşı kuşnan tutallar.

Leglegin ürni laklaknan geçer.

Lolo kuş evvel ölçer, soyra yudar lohmayı.

Ne filé, ne gergedané, bülbülé terki kefesané.

Serçe nola ki budi nola.

Serçiye yavrisi şahin görünir.

Yakuttan enkut olsa gene temehim kalmadı.

Yavri kuşın ağı böyük olur.

Yavrları karğıya sormuşlar hangımız gözzeleli? o da
demiş -eli üzi kara yavrlarım hangıyize çırkın
düyüm kı?

ÖKİZ (Öküz)

Bulıtlar gıdı Şant'a, ökızı sürm dama.

Bulıtlar gıdı şarka, ökızı sürm arha.

Çütün egrınlığı ökızın kartlığındandır.

Korhı mardın beşinden, ökızı ayırır eşinden.

Ökız öldi ortağılılı bitti.

Ökız öldi kanı sindi.

PISIG- PISIK (Kedi)

Bahmağla usta olınsa; pisikler kasab olırdı.

Komşının kerezine bilmem nesim pisige vermiş.

Konşiya kızmış, etini pisige yidiri.

Pisigin eli ete yetmesse babası herine sayar.

Pisik kımın dört ayah üstine düşer.

Pisik minbarnan bağlanmaz.

Pisik p..i dermendır demişler; eşmiş yere gömmüş.

SIÇAN (Fare)

Dağ fare doğırdı.

Dam yatarsa içindeki siçan (fare) da yansın.

Dam yıhıldı mı siçan (fare) da altında kalır.

Siçan düşse kafası kırılır.

Sıçandan olan çuval dibi deler.

SİNEK

Aynamıyana sıvrısinek saz; aynıyana davul zurna az.

Bekmez kımın mali olsun; Bağdattan sinek gelir.

Sinek ifaktır ama me'de bulandırır.

Sine sine gezi, sineğin bargını ezi.

TAVİH-TAVİĞ (Tavuk)

Ac tavih dışinde 'erasa gezer.

Ac tavih dışinde 'erasi görür.

Ac tavih 'erasi hetirler.

Başı kesik taviğa dönmiş.

Bögün taviğı yarınki kazdan éyidir.

Eldeki taviğ, eldeki kazdan éyidir.

Gezen taviğ ayağında p... getirir.

Hetir üçm g...ı p...lı taviğ gene yiyilir.

Konşının taviğı konşiya kaz gözükür.

Madam g...ı taviğ g...ı niye kaz yumurtası yapısın?

Taviğın derisi, gırısı, uçarı, kaçarı.

Taviğına kış mı dedih?

Taviğ gider, zıçı de barabar gider.

Taviğ ölr gözi çöplühta kalır.

Taviğ taviğlığınnan, su içti mı haviya bahar.

Taviğınnan kaz behse gırışmış; taviğın g...ı yırtılmış.

Tilkiye demişler: "taviğ yayar mısın?" demiş: "âğé

hangı emrizden geri kaldım?"

TAZI

Devşana kaç taziya tut.

Göyülsüz ava giden tazi ne avlar?

Göyülsüz ava giden tazının, avliyacağı av nolacah?

İti ne keder kırsay tazi olmaz.

Tazi eski tazi, yalavız çulı değışmiş.

Tazi eski tazi çulı değışmiş.

Tazi olalı haza bi av avladı.

Tazının tembel olanının ava gidende i...ğı gelir.

TILKI

Anamın ilki olacağıma, dağdaki tilki olaydım.

Aslan yatağında tilki yatmaz.

Aslanlar kocalınca tilkilere maskara olur.

Tilki tilkiligini aynadana çig, postı bazara çıkar.

Tilki tilkiligini ispat edene keder, postı bazara çıkar.

Tilkiye demişler: "taviğ yayar mısın?" demiş: "âğé

hangı emrizden geri kaldım?"

III. DEYİMLERDE HAYVAN MOTİFİ

ARI

Arının deligine çöp soğmağ : Kışkırtmak, fitneyi
uyandırmak, sinirlendirmek.

AT

At izi it izine karışmış : Kimin ne yaptığı belli
değil.

At suratlı : 1. Donuk, yüzü gülmeyen. 2. İri yüzlü.

Atı sattı öşürü mü kaldı? : Haksız olduğu halde kendini haklı görene.
 Atımızın başı yımışahtır : Uyumlu, karşısakinin iddasını kabul ediş.
 Atta karın igitte bürün : Ata ve yigide övgü.
 Attan enup eşege bindi : İyi günden kötü güne düştü.
 Attır mattır sevdiğim arvattır : Her şeyden çok sevdiğim hanımdır.
 Ne ati nallamış arhamıza düşmüşsen : Neden yaptığım hiç bir şeyi beğenmiyorsun?
 O madarın bégırı degilsen kı : O işi beceremezsin.

AYI

Dağ ayısı : Kaba saba.
 S..maz ayiya çevirmah : Kimi dayamayacak duruma getirmek. Ürkütme.

BALIĞ (Balık)

Tota balıh étmah : Hizmetçilik etmek.

CÜCİK (Cıvıv)

Cücükleri gevşemah : Bir menfaat hissederek ikna olmak, kabuletme.

DEVE

Bireyi deve yapmah : Gereğinden fazala büyütmek, habbeyi kubbe yapmak.
 Densiz deve : Yersiz konuşan, davranan.
 Deve bi pula : İş piyasasında durgunluk. Alım gücüm yok.
 Deve dama çıhanda : Bu iş olmaz.
 Deve dellalı : İşsiz güçsüz.
 Deve deve gel beni yı : Tehlikeyi üzerine çekmek.
 Devede kulah : Çok az oranda.
 Devede kuyruğ : Çok az oranda.
 Develer dama çıhanda : Olmayacak olamayacak şey.
 Devesi düze çıharmah : İş yoluna girmek.
 Devi düze çıharmah : İş yoluna koymak.
 Deviyi hendek atlatmah : Çok zor, olmayacak şey.
 'Enter devenin karnına gırdı : Karakıştaki şiddetli soğuk.
 Hop deve hophop deve : Patavatsızlık.
 Yoh deve : Olmayacak şey söyleyene veya isteyene.
 Yoh devenin nalı : Olmayacak şey isteyene.

DONGİZ (Domuz)

Dongiz derisi : Faydasız, işe yaramayan.
 Dongiz topı : Yıkıcı darbe.

'EKRAĞ (Akrep)

Cébinde 'ekrah var : Cimri.

EŞEG- EŞEK (Merkep)

Daşçı eşegi kimin : Dayanıklı, güçlü.
 Eşege ters bindirmah : Şaşkına çevirmek.
 Eşegimiz dışı : Eyvallah ettik.
 Eşegimiz dışı yükümüz yaş : Karşısakine teslimiyet.
 Eşegin böyüğü ahırda kalmış : En önemlisi unutulmuş.
 Eşegin böyüğünü ahırda unuttu : Asıl önemlisini hatırlayamadık.
 İki yorğan bi döşek, ne hoş oynar bı eşek : Gereksiz ve usulsuz oynayan.

GÉÇİ (Keçi)

Géçi kimin pöçüğümüz açığta : Gizlimiz saklımız yok.
 İki ayahlı géçi oynadı : İstedğini yaptırıyor.

İLAN (Yılan)

Cébinde seklüm ilan var : Cimri.
 Haraba ilanı : Azgın yılan. Çok tehlikeli adam.
 İlan heketi : Sürüp giden, bitmeyen olay ve söz.
 İlan kimin ahtı : Hissetirmeden gözden kaybetmek.
 İlan kimin sağıldı : Hissetirmeden gözden kaybetmek.
 İlan kavı : Helezon şeklinde.
 Koynumuzda ilan béslemiş : Beklenmeyen kimseden gelen zarar.
 Şahmaran heketi : Bitmez tükenmez söz. Sürüp giden olay.

İNEK-DANA

Analı danalı : Büyüklü, küçüklü tüm aile.
 Anası neki danası nola : Beğenilmeyen insan.
 Dananın kuyruğı koptı : İş çığırından çıktı.
 Heyat eğri inek sağımı : Bahane.
 İnek nahırdan gelir, dér me... : Sözü yerinde kullanılmaması, yersiz konuşma.

İT (Köpek)

At ızı it izine karışmış : Kimin ne yaptığı belli değil.
 Ayağı yanmış it kimin gezmah : Gereksiz ve başıboş, işsiz karsız dolaşmak.
 İki kapılı ite dönmağ : İki yere uymak zorunda kalmak.
 İki kapının iti : Vefasız. İki yüzlü.
 İt aş : Görünümü ve tadı hoş olmayan yemek.
 İt azdırmah : Köpeği dönemeyeceği bir yere götürmek.
 İt çehrelı, ağa me'deli : Haline bakmadan çok titiz davranan.
 İt de külünçeden pay isti : Emeği geçmeden, hak etmeden pay istemek.
 İt de külünçeden pay umi : Emeği geçmeden, hak etmeden pay istemek.

İt kılı : Geçimsiz, sevimsiz.
İt kılı postal bağı : Geçimsiz, sevimsiz.
İt nallama : Olmayacak, boş işlerle uğraşmak.
İt sineği kımın sıvaşı : İstenmedikleri halde sınıyan.
İt üleş : Ağırbaşan iş. Sızıp kalan.
İti açtırma : Ağzı açılınca kötü konuşanı söyletme.
İti ite boğdırma : Kötüye, kötüyü mahatap etmek.
İtin ağzına bi gemik atma : Kötü adama bir ikramda bulunarak zararından emin olmak.
İtin g..me sohma : Rezil etmek.
İtten çuvala gırma : Kötüye mahatap olmak.
Kudırmiş it kımın parçalam : Saldırışanlık
Üzünün kırımından bi it doyar : Kirli, pinti.
Yatan itin kuyruğına basma : Fitneyi uyandırmak.

KARINÇA

Karınca dü'esi kımın : Karmaşık yazı.
Karınçanın kavımı çıtı, bi ayağı topal çıtı : Hiç beklenmedik uzak akraba.
Toppal karınçanın kor (kör) kavımı çıtı : Birine beklenmedik bir destekçi çıktı.

KATIR

Kırh katır mı kırh satır mı? : Cezalardan ceza beğen. Cezayı hak ettin.

KAZ

Cevir kaz yanmasın : İş idare etmek.
Kazı kuşu mı uçırıyih? : Boşuna mı konuşuyoruz?
 Dinleseniz!
Yelle bi kaz düştü : Argo. Bir müşteri daha geldi.

KOYIN-KUZI (Koyun-Kuzu)

Anasının kuzusu : Nazlı çocuk.
Karakoyun malı : Zayıf ve sahihsiz hayvan.
 Kelepir.
Kuzılardan kırılma : Kendinden küçüklerle arkadaşlık.

KURD-KURT

Cevir kurdı kımın, girdiği delikten çıkar : Nekar ne zarar
Gözünün kurdını kıldı : Korkutarak hükmü altına aldı.
Kurda kuşa yém olma : Sahipsiz kalmak. İzi bulunamamak.
Kurdın boğazına kuyruğı asi : Zalimin eline bırakıyor. Güvenilmeyene ehli olmayana emanet etmek.
Kurdını tökma : Aşırı derecede oynayarak eğlenmek.
Olmanış yarıya kurt bira : Fitne çıkartıyor.

KUŞ

Çantadaki keklik : Kolay

Géce kuşu, gündüz leşi : Tembel aylak.
Gözi kuş uçırma : Dikkatsiz olmak.
Hee legleg havada : Aklını başına almıyor.
Kapısı kuş p..mnan sıvanma : Soyu kesilmek, yuvası bozulmak.
Kazı kuşu mı uçırıyih? : Boşuna mı konuşuyoruz?
 Dinleseniz!
Kéf dediği serçe p..ı : Anlamsız da olsa yaptık.
Kurda kuşa yém olma : Sahipsiz kalmak. İzi bulunamamak.
Kuş daşa rasgelma : Tesadüfen
Kuş uçmaz kolan göçmez : Kimsenin uğramadığı ıssız yer.
Leglegi ayahta gördü : Çok seyahat eden.
Serçe kéfi : İmkansızlıkta bile eğlenmek.
Taklaçı kuş kımın : Dönek.

ÖKİZ (Öküz)

Kaynamağa öküz eti : Çözumsuz, Kartlaşmış iş.

PISIG-PISIK (Kedi)

Karı pısıge yükledi : Zarar ettik.
Kebapçı pısığı : Ayak altında dolaşan. Burnu koku alınca uzaklaşmayan.
Pampal pıço : Sevimli.
Pısığı mimbarın bağlama : Sağlama bağlamamak. İşin tehlikelerini ortadan kaldırmamak.
Pisik 'erzeleden düşer kımın dedi "be" : Yersiz konuştu.
Pisik kımın mimbarı belledi : Dadandı.
Su yolu pısığı : Pinti. Kirli.

SIÇAN (Fare)

Siçan deliği arama : Utanmak, korkmak.

SİNEK

Sinek yaylası : Küçük evini güzel görme.
Sinekten söz alma : Karşdakini konuşturarak ağzından söz almak.

TAVİH-TAVİĞ (Tavuk)

Başı kesik taviğa dönma : Korku ve telaşa.
Yımırta mı tavihtan çıkar tavih mı yımirtadan:
 İççe, birbirine bağımlı.

TAVŞAN

Tevşanın suyunun suyına kalma : Hiç bir fayda görememek.

TOSBAĞA

Tosbağa! kurbağa gelirse korhıma ha : Biri birinin aynı. Birbirinizi ayıplamayın.

IV. SONUÇ

Araştırmacı-Yazar **Mehmet OYMAK**'ın, "Şanlıurfa'da Derlenen Atasözleri ve Deyimleri"

adlı eseri üzerinde "Atasözleri ve Deyimlerinde Hayvan Motifi" konusunda yaptığımız çalışmada şu sonuçlara varılmıştır:

1. Eserde geçen 1894 atasözü tarandı toplam 398 atasözünde hayvan motifinin kullanıldığı tespit edildi. Bu ise 1894 atasözünün %21,01'ine tekabül etmektedir. Bir başka deyişle atasözlerinin 5/1'inde hayvan motifi kullanılarak duygu ve düşünceler anlatılmaya çalışılmıştır.

2. Eserde geçen 1740 deyim tarandı toplam 115 deyimde hayvan motifinin kullanıldığı tespit edildi. Bu ise 1740 deyimden %6,6'ine tekabül etmektedir. Bir başka deyişle deyimlerin 15/1'inde hayvan motifi kullanılarak duygu ve düşünceler anlatılmaya çalışılmıştır.

3. Eserde geçen atasözlerinde deyimlere nazaran daha çok hayvan motifi kullanılmaktadır. Bu ise atasözlerindeki kelime zenginliğinden kaynaklanmaktadır; deyimler mastar halinde olduğu için aşırı kelime kullanımı özüne aykırı düşer.

4. Eserde geçen atasözleri ve deyimlerinde hayvan motifinin kullanımını hayvan isimlerine göre aşağıdaki şekilde bir tabloya yerleştirebiliriz:

Cinsi	A	D	Cinsi	A	D
Arı	3	1	İnek-Dana	5	--
Aslan	6	--	Köpek	76	22
At	38	9	Karınca	5	3
Ayı	4	2	Katır	3	1
Bahk	4	1	Kirpi	1	--
Bit	4	--	Koyun-Kuzu	9	3
Ceylan	2	--	Kurbağa	2	--
Cüçük	2	1	Kurt	22	6
Çekirge	2	1	Öküz	6	1
Deve	25	16	Kedi	7	7
Dev	1	--	Fare	5	1
Domuz	3	2	Sinek	4	2
'Ekrep-Akrep	1	1	Tavuk	17	2
Eşek	51	7	Tavşan	2	1
Keçi	10	2	Tazı	9	--
Hayvan	1	--	Tilki	6	--
Horuz	4	--	Tosbağa	1	--
Yılan	14	8	TOPLAM	398	115

5. Eserde geçen toplam 3.634 atasözü ve deyimlerden 413 tanesinde anlatılmak istenen duygu ve düşünceler hayvan motifi kullanılarak anlatılmıştır. Bu ise %11,3'üne tekabül eder. En çok kullanılan hayvan motifi ise 88 kullanım sayısı ile köpek motifidir. Yani %2,4'üdür.

V. SÖZLÜK

Ali	: Alıyor.
Arha	: Arka.
Arvat	: Kadın.
Atiya	: Senin atına.
Ayah	: Ayak.
Aynadana	: Anlatana.

Bahmah	: Bakmak.
Bırın	: Burun.
Binecah	: Binecek.
Biye	: Bana.
Buyuz	: Boynuz.
Ceyran	: Ceylan.
Cüçig	: Cıvcıv.
Çeni	: Çiğniyor.
Çın	: Omuz.
Çındır	: Etteki sinir.
Dengiz	: Deniz.
Devşan	: Tavşan.
Donguz	: Domuz.
'Enğut	: Bir tür güvercin.
'Erasa	: Arasta, Buğday pazarı.
'Erzele	: Asma.
'Ettar	: Aktar.
'Eyretı	: İğreti.
Géçı	: Keçi.
Gışı	: Koca.
Göyıl	: Gönül.
İtiren	: Kaybeden.
Kene'et	: Kanaat.
Kerı	: Koca karı.
Kerib	: Yabancı.
Kığ	: Küçük baş hayvan dışkısı.
Kımın	: Gibi.
Kor	: 1. Kör 2. Mezar 3. Koyar.
Korh	: Kork.
Kurd	: Kurt.
Me'de	: Mide.
Mersavı	: Aşiret adı.
Nahır	: Büyükbaş hayvan sürüsü.
Ökızı	: Öküzü.
Pampal Pıço	: Dev dikeninin tüylü tohumu.
Peşeng	: Rehber, baş çeken.
Pıng	: Kedi.
Pöçig	: Kuyruk, pöç.
Rihen	: Fesleğen.
Sekhm	: Sanki.
Seyyip	: Başı boş.
Sıvarmağa	: Suvarmaya.
Sohılmaz	: Sokulmaz.
Şek	: Şüphe.
Tavıh	: Tavuk.
Teppik	: Tekme.
Tike	: Et parçası.
Tiken	: Diken.
Tırdı	: Et suyu.
Tiv	: Tüy.
Uçırıyih	: Uçuruyoruz.
Uyuzlıh	: Uyuzluk.
Vermah	: Vermek.
Zehferan	: Safran.
Zıbilıh	: Küllük, çöplük.
Zurné	: Zurnaya.

Urfa'nın değerli yazar, mûsikişinas ve sanatsever insanlarından biri olan Halil BİNER'le arkadaşımız Mehmet Kurtoğlu konuştu. Edebiyat ve müzik ağırlıklı bu sohbeti, beğeneceğinizi umuyoruz..

“URFA'DA EHL-İ MAKAM YOK, MÜZİKŞİNAS VAR”

Röportaj: Mehmet KURTOĞLU

- Hocam kendinizi okuyucularımıza tanıtır mısınız?

-Sayın Kurdoğlu, ben 73 sene önce Urfa'nın Beykapısı Mahallesi Karamusa sokaktaki mütevazı ve kargir bir evde dünyaya gözlerimi açtıktan 2 sene sonra babamı kaybederek, dul kalan annem ve dayımın himayelerinde büyüdüm. O zamanın imkansızlıkları içinde ilk okulu 11 Nisan Kurtuluş okulunda, merhum Şerif Özden'in müdürlüğü zamanında okudum. Öğretmenlerimiz önceleri Kilisli Şefika Hanım, sonraları Batum veya Hopalı Hasan Ülgen idi. Her ikisi de nur içinde yat-sınlar. Ortaokulu Urfa'da devam ederek, Ordu vilayetinde bitirdikten sonra Trabzon Lisesine kaydedilmiş iken okumadan oradan kaydımı aldır-dım ve 1944 yılında Diyarbakır Lisesine devam ettim. Düşünebiliyor musunuz bugün Urfamızda 20'den fazla lise mevcut iken bizim zamanımızda bir tek lise bile yoktu. Orta okulu bitirenler ekseriyetle Gaziantep veya Diyarbakır'ı tercih eder, zenginler ise İstanbul'a giderlerdi. Benim yetim olmam babamdan kalan birkaç bağ ve evi satarak okumam “Taşınan su ile değirmen döndürülmesi misali” güç bir şey olduğundan liseyi yarıda terketmeme sebep olmuştur. İşte bu okuma imkansızlığının ruhumda oluşturduğu komplekstir ki kendimi gazete, dergi ve kitaplarla aydınlatmaya verdim. Ve Allahıma hamdedirim ki bugün bir Üniversiteyi bitirmiş arkadaşlarımdan hiç de geri kalmadığımı söyleyebilirim. Çünkü başta Mevlana ve Şeyh Şadi-i Şirazi olmak üzere Muhiddin el Arabi, Muhammed İkbal, Füzuli, Genceli Nizami, Molla Cami, Firdevs, Hind filozofu Beydebâ, Tagor gibi Doğunun şair ve fikir adamlarını, Batıdan Tolstoy, Dostoyevski, Berkson, Stendhal gibi daha birçok şair ve filozofları okuyarak tanımak imkanını buldum. Özel hayatımda gerek kamu ve gerekse özel sektör olarak birçok görevlerde bulundum. Bunlardan Toprak Mahsülleri Ofisinde eksperlik, Vergi

Eline kalem alıp üç - beş kafiye tutturan ben şairim diyor. Hele serbest vezin moda olunca Köroğlu'nun “Barut icad oldu mertlik bozuldu” demesi gibi, serbest vezin icad oldu şiir bozuldu. Şair olmak kolay mıdır? Eskiden gerçek bir şair olmak için önce bir divan sahibi olmanız lazım idi. Divanda ise kaside, gazel, mesnevi, rübai, terki-bi bend, terci-i bend, müstezad, muhammes, tahmis ve daha birçok türlerin bilinmesi lazımdır. Şimdi-lerde şair geçinenlerimizin kaçısı bu kavramlardan haberdardır bilemiyorum. Olsaydı zamanımızda Urfamızdan da Nabi, Füzuli veya Yahya Kemal çapında bir şöhret çıkmaz mıydı?

dairesinde vergi memurluğunu sayabilirim. Halen serbest muhasebeci ve köşe yazarlığı yapmaktayım. Evli ve dört çocuk sahibiyim. Yüce Allah bize torunumun çocuğunu göstermeyi nasib ettiğinden bahtiyarım.

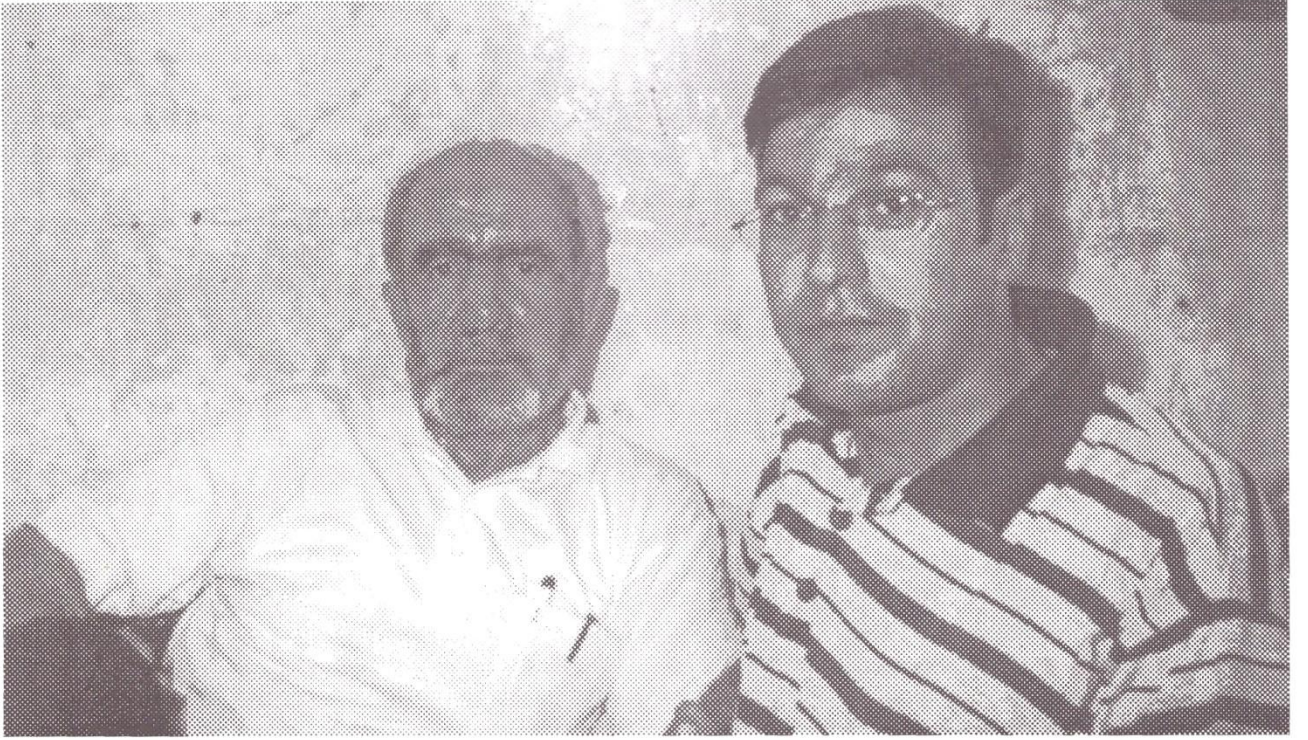
-Çok yönlü birisiniz. Özellikle müzik ve edebiyat alanında yoğunlaşmış biri olarak Urfa'da müziğin bugünkü durumunu anlatır mısınız?

-Şanlıurfa'da edebiyat ve bilhassa müziğin ahvalini soruyorsunuz. Bu hususta gerek edebiyat ve gerekse müzik hakkında benim kanaatim hiç de müsbet değildir. Edebiyatımızın durumunu Muallim Naci'nin şu mısraı ile ifade etmek isterim ama şair geçinen arkadaşlarım sakın gücün-mesinler:

“Erbab-ı teaşür çoğalıp şair azaldı

Şok öyle değil, şairin ancak adı kaldı”

Evet Urfa'da M.Hulusi Öcal, Mustafa Ayhan Abamor, Rükneddin Akbaş, Şükrü Algın veya Akif İnân, Atilla Maraş gibi arkadaşlarımız var ama üç-beş çiçekle baharın gelmeyeceğini hepimiz biliyoruz. Bu saydığım kardeşlerimi-zi de bir Necip Fazıl ile bir Yahya Kemal Beyatlı ile kıyas-

lamam mümkün müdür?

Hem şiir deyince ne anlıyoruz? Bunu Peyami Safa bir misalle çok güzel izah ediyor ve diyor ki: "Onaltı yaşlarında birisi 'ben apandist ameliyatı yapıyorum' dese ona güler alay ederiz. Çünkü apandisit ameliyatı için önce liseyi bitireceksin. Tıbbiyeyi kazanıp 6 sene okuyacaksın. İhtisas yaparak cerrah olacaksın ki apandisit ameliyatı yapabileşin. Ama aynı çocuk ben şiir yazıyorum dese ona inanırız. Oysa şiir yazmak en azından apandist ameliyatı yapmak kadar zor bir iştir."

Peyami Safa haklıdır. Eline kalem alıp üç - beş kafiye tutturan ben şairim diyor. Hele serbest vezin moda olunca Köroğlu'nun "Barut icad oldu mertlik bozuldu" demesi gibi, serbest vezin icad oldu şiir bozuldu. Şair olmak kolay mıdır? Eskiden gerçek bir şair olmak için önce bir divan sahibi olmanız lazım idi. Divanda ise kaside, gazel, mesnevi, rubai, terki-i bend, terci-i bend, müstezad, muhammes, tahmis ve daha birçok türlerin bilinmesi lazımdır. Şimdilerde şair geçenlerimizin kaç bu kavramlardan haberdardır bilemiyorum. Olsaydı zamanımızda Urfamızdan da Nabi, Füzuli veya Yahya Kemal çapında bir şöhret çıkmaz mıydı? Maalesef çıkmamıştır.

Haa müziğe gelince... Ne yazıktır ki müziğimiz daha sefil, daha seviye kaybetmiştir. Çünkü Urfalı müzik deyince maalesef "Kara üzüm habbesi"ni; bestekar deyince de Hastavi'yi anlıyor. Yazık! Oysa diğer yazılarımda bahsettiğim gibi Urfa bir zamanlar makam icad eden bir şehir idi. İşte Rehavi ve onun belki on çeşit mürekkep türleri (Rehavi gerdaniye, rehavi maye, rehavi nevrüz, rehavi selmak,

Bakın bizim büyükler müzik için neler söylemişler
"Müzik güneş gibidir. Gül bahçesine düşerse gül
kokar. Çöplüğe düşerse pis kokar" Ne kadar gerçek
bir ifadededir. Maalesef bugün müzik çöplüğe düş-
müş pislik kokusu etrafı sarmıştır.

rehavi şehnaz gibi...) Bütün bunlardan ayrı olarak adı Urfa olan bir makam daha var ki bin yıl önce yaşamış İbn-i Sina'nın eserlerinde adı geçiyor. (Bak. Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi cilt 2. Sah. 351)

-Urfa'da müzikle ilgilenmiş, Urfa'da yaşamış olup ama şöhreti Türkiye'yi sarmış bir müzik otoritesi var mıdır?

- Bugün sizin sorduğunuz manada yani şöhreti Türkiye'ye yayılmış bir müzik otoritesini ben tanımıyorum. Çünkü otorite deyince ben Münir Nureddin, Bekir Sıtkı Sezgin, Selaheddin Pınar, Saadettin Kaynak, Avni Anıl veya Dr. Alaeddin Yavaşca gibileri anlıyorum ki böyle bir otoritenin Urfa'dan çıktığına ihtimal vermiyorum. Evet bir Eyüp Uyanıkoğlu, Necip Mirkelamoğlu, bir Fatma Nurhan, Doğan Güllüoğlu gibi iftihar ettiğimiz müzisyenler yok değil.

-Urfa'da Ehl-i makamlar kimdir? Kimi beğeniyorsunuz?

-Bu sorunuzda "Urfa'da ehl-i makam kimdir veya kimlerdir?" diyorsunuz. Önce bu sorunuzun yanlış olduğunu söylemeliyim. Zira Ehl-i makam demek makam sahibi demektir ki Urfa'da bugün de dün de makam sahibi bir şahsiyete rastlanmamıştır. Mesela Hacı Arif Bey "Kürdili hicazkâr" makamını bulmuştur, onun sahibidir. Çinuçen

Tanrıkorur'un da bir makam bulduğunu biliyorum ama şimdi adını hatırlayamıyorum. Bizim "Ehl-i makam" tabiri yerine "Makam şinas"ı kullansak daha yerinde olur diye düşünüyorum. Çünkü makam şinas, makam bilen demektir. Makam şinas da Urfa'da çoktur.

-Urfa'da müziğin ayrı bir yeri ve önemi var. Siz bunu neye bağlıyorsunuz?

-Urfa'da müziğin ayrı bir yeri ve önemi var diyorsunuz ve bunu neye bağladığımı soruyorsunuz. Gerçekten de Urfa'da müziğin ayrı bir yeri ve önemi var idi. Yani gerçekten de eskiden İstanbul'dan Safiye Ayla veya Nevin Demirdöven gibi bir sanatkar konser için geldiğinde kendilerine "Aman dikkatli olun Urfalıları makamdan anlarlar ona göre okuyun" derlerdi. Bugün o hasletimiz de ne yazık ki kaybolmuştur. Öneme yani sebebine gelince bence bazı türkücülerimizin "Urfa'da acı biber yenir ondandır" gibi saçma sapan iddiaları, bu kişilerin cehlini ortaya koyuyor. Aslında müzik sanıldığı gibi basit bir sanat değildir. Tıpkı Peyami Safa'nın "Şiir hakkında" anlattığı kadar önemli bir sanat koludur.

Bakin size müziğin önemini vurgulamak için birkaç misal vereyim. Mesela büyük bir müzik dehası olan büyük besteci Beethoven müzik için "Müzik bütün ilim ve felsefelerden üstündür" derken yaklaşık 2500 yıl önce yaşamış Çin Filozofu Konfüçyus da "Bir milletin nasıl yönetildiğini anlamak isterseniz müziğine bakın" diyor. Şimdilerde "Kara üzüm habbesi" gibi gülünç türküler revaçta iken Dede Efendi veya Mustafa İtrî veya Hacı Arif Bey gibi dehaların her biri dantel gibi işlenmiş besteleri de iltifat görmezse Konfüçyus'un ne kadar doğru konuştuğu ve bizim nasıl yönetildiğimiz bütün çıplaklığıyla ortaya koymuyor mu sayın Kurdoğlu?

Bakin bizim büyükler müzik için neler söylemişler "Müzik güneş gibidir. Gül bahçesine düşerse gül kokar. Çöplüğe düşerse pis kokar" Ne kadar gerçek bir ifadededir. Maalesef bugün müzik çöplüğe düşmüş pislik kokusu etrafı sarmıştır. Bu neden böyle olmuştur? Onu da söyleyelim. Tanzimattan beri yüzümüzü Batı'ya çevirerek kendi kimliğimizi inkar cihetine gittiğimiz için öz kültürümüze sırt çevirdik. Cumhuriyet devrinde zaman geldi radyolarda Türk musikisi yasak edildi. İsmet Paşa, Hasanoğlu Köy Enstitüsünü ziyaret ederken okul bahçesinde bir öğrenciyi elinde bağlaması ile gördüğü için Enstitü müdürünü haşlayarak "Neden bunlara izin veriyorsunuz. Neden mandolin çalmalarını öğretmiyorsunuz?" diye azarlaması gayet düşündürücüdür.

Ziya Paşa'nın:

Milliyeti nısyen ederek her işimizde

Efkâr-ı freng tabiiyyet yeni çıktı

dediği gibi, biz kendi milliyetimizi unutarak Freng fikirlerine tabi olursak olacağı da buydu. Yıldırım Gürses

Tv'deki bir oturumda dediği gibi "Karnı çok acıkmış bir insanın önüne neyi korsanız onu yer. Senelerdir ruhu aç bırakılmış toplumun önüne Türk musikisiyle ilgisi olmayan kalitesiz zırlıtları müzik diye öğretirseniz ruhu aç beyni boş kimseler bunları müzik zanneder" demişti. Nitekim işte bir zamanlar makamlar icad eden Urfamızda son zamanlarda mahalli Tv programlarını seyrediyorsunuz. "Yasinin kahvesi" "Naci'nin Eyvanı" "Attar Pazarı" gibi programlarda ruhunuzu doyuracak değerli bir eser dinleyebildiniz mi? Hani klasik musikimiz nerede?

Abdülkadir Meragi'ler, Gazi Giray Hanlar, III. Selimler, Buhuri Zade Mustafa İtrî Efendiler, Dede Efendi veya Arif Bey, Mustafa Çavuş, Sadullah Ağalar ve son zamanların Sadettin Kaynak, Selahaddin Pınar veya Münir Nureddin gibi daha sayamacağım kadar çok değerli bestekarlarımızın attığı tırnak değerinde kaç bestekarımız var bugün? Hiç yok. Hastavi'yi bugün bestekar diye lanse ediyorsak halimize ağlamak lazım.

-Hocam, şiir yazdığınızı biliyoruz. Şiir üzerine neler söylersiniz?

- Bu sorunuzun da cevabı yine 2. cevaptadır. Yalnız şunu söyleyebilirim. Beni asla edebiyat ve şiirde de bir mürteci zannetmeyin. Ben şiirin aruz vezni ile yazılanını da, hece ile yazılanını da serbestini de severim. 1948'li yıllarda ben antikomünist olduğum halde komünist bir şair olan Nazım Hikmet'in bir şiirini okumuştum. Nazım'ı sevmediğim halde o şiirdeki ifade gücüne hayran olmuştum. Zira o zamanlar Milliyetçi Çin'de komünistler ayaklanmış, Devlete isyan ederek bir iç savaş çıkmıştı. Komünistlerin lideri Mao, Milliyetçi Çan-Kay-Şek'e üstün bir durumda Çin'deki Sarı Nehir'e doğru ilerliyor ve aynı zamanda Yunanistan'da türeyen yine komünist örgüt mensupları bir bir yakalanarak Yunanistan'da şafak vakti Amerikan silahlarıyla kurşuna dizildikleri için Nazım Hikmet şu mısralarla dile getiriyordu:

Eğer kalbimin yarısı burada ise doktor

Öbür yarısı Çin'dedir

Sarı nehire doğru akan ordu'nun içindedir

Ve her seher vakti doktor

Kurşuna dizilmektedir Yunanistan'da

Bu mısralar bir komünist şairin kaleminden dökülmektedir. Ama şiir olarak ben beğenir takdir ederim. Yukarıda da bahsettiğim gibi güzel olan her türdeki şiirler güzeldir. Çünkü edebiyatçılar şiiri izah ederlerken "İnsanda bedii bir heyecan uyandıran" derler. İnsanda heyecan uyandırıyor o şiiri beğenmemek kabil midir. Bakın Can Yücel'de solak bir şairdir. Şu mısralara ne dersiniz?

"Kötü başbakandan iyi şair olmaz

İyi şair zaten başbakan olmaz"

İşte size serbest tarzda yazılmış bir şiir ama güzel işte...

-Gap'la Urfa değişti. Eski Urfa'nın yerini Yeni Urfa aldı. Bu değişimi nasıl karşılıyorsunuz?

-GAP'la Urfa gerçekten de değişti ama bu değişiklik ekonomik açıdan müsbet bir değişiklik olduğu gibi sosyal ve manevi açıdan ise maalesef menfi bir değişiklik olarak düşünüyorum. Çünkü yapılan barajlar dolayısıyla toprakları istimlak edilen köylü vatandaşın eline hatırı sayılır bir para geçince köyden şehire büyük göçler başladı. Bu göçte hiç şüphesiz teröründe payı var. Urfa'ya yerleşen köylü vatandaş köy kültürünü de beraberinde şehire hatta oturduğu apartmana taşıdı. Ben apartmanda tavuk besleyen aileleri duydum. Çırpı dediğimiz üzüm bağı tiyeklerinin çöpleriyle apartmanda ekmek yaptıklarına şahit oldum. Dolayısıyla şehirde bir kirlilik, bir laubalilik hatta sık sık görülen trafik kazaları bile çok kere bu yüzden meydana gelmektedir. İşte bütün bunlar GAP'ın olumsuz etkileri olsa gerek. Alt yapı hazırlanmadan sadece para ve ekonomi şehrimizi arzulanan standarda kavuşturamıyor. Ben sık sık Edirne'ye gidiyorum. Orada da tıpkı bizde olan Halk Otobüsleri var. Ama hiçbir Edirneli ayakta yolculuk etmez. Zira şehir medenileşmiştir. Bizim çarşı ve sokaklarımız lüks otomobillerden geçilmiyor. Otomobil çok, otopark yok denecek kadar az.

-Urfa'da basın dünyasında ilk olarak siz kalem kavgası yapmışsınız. (Naci İpek'le) Doğru mu?

-Basın dünyasında ilk ben niye kavga yapayım. Basında binlerce kavga yazıları görülmüştür. Mesela Peyami Safa'nın Kavga Yazıları adlı kitabını okursanız orada "Bir Allahsız'a Cevap" gibi, Aziz Nesin'e Nazım Hikmet'e Nadir Nadi'ye yazdıkları yazılar hep kavga yazılarıdır. Ayrıca Necip Fazıl'ın Çetin Altan'a yazdığı "Leke Adam", Necip Fazıl'ın Ahmet Emin Yalman veya Falih Rıfkı Atay'a yazdığı ve daha birçok yazılar belki binlerce polemik yazılar var. Bu arada benimle Naci İpek arasında geçen kavgaya kavga demek de gerekmez. Zira biz kadim iki dostuz. Bir anlık fevaranımızla kırk yıllık ibadet bir bardak şarapla değiştirilmez misali biz yine dost ve arkadaşız.

-Bize geçmişle ilgili hatıralarınızdan bir kısmını anlatır mısınız? Bu müzik alanında da olur, edebiyat alanında da...

-Geçmişte müzikle ilgili bir hatıramı soruyorsunuz. Senesini pek hatırlayamıyorum. Urfa'ya Safiye Ayla - Selahaddin Pınar ve arkadaşları bir konser için gelmişlerdi. Asfalt cadde üzerinde şimdiki ortaokul karşındaki ATLAS sinemasında çok güzel konser verdiler. Adamlar Urfa'nın makam şinas olduğunu duymuşlar, bizi, ona göre memnun etmeye çalışıyorlardı. Safiye Hanım icra ettiği seçilmiş şarkılarıyla, Selahaddin Pınar ise biri birinden güzel kendi eserleriyle dinleyicileri mest etmişlerdi. Bu arada Safiye

.. Ve ben yine mahçup oldum o gelen güzide sanatçılara karşı. Bekçi Bakır sahneden inince yüksek sesle: "Cemo'yun fiyakasına s.....m" diyerek aklınca iyi bir iş yaptığını göstermişti. Oysa konserden bir kaç saat önce ben, bugünkü İpekpalas altında açılan lokantada Selahattin Pınar'a "Hoş geldiniz" diyerek biraz sohbet etmek şansını da yakalamıştım. Bizimkilerin yaptığını her düşündükçe hala üzüntü duymaktayım sayın Kurtoglu.

Ayla adet olduğu için Urfa ile ilgili çok eski bir türküyü okumak isterken seyircilere sordu: "İçinizde "Urfalıyam bağlıyam" türküsünü bilen varsa buyursunlar birlikte okuyalım" deyince (ikisi de rahmetli olan) Cemil Cankat ve Bekçi Bakır Yurtsever sahneye fırladılar. Safiye Ayla "Urfalıyam Dağlıyam" şarkısını okumak isterken bunlar yalnız anladıkları için bizim sık sık okuduğumuz "Urfalıyam dağlıyam / Bahçaliyam bağlıyam" türküsünü okumağa başladılar. Oysa safiye Ayla'nın okumak istediği "Urfalıyam Dağlıyam" türküsü değil. Hatta Münir Nurettin Selçuk'un da okuduğu çok eski, hiç bir Urfalının bilmediği başka bir türkü idi. Bu türkünün sözleri şudur:

**"Urfalıyam, bahçaliyam bağlıyam
Kurşun değmiş ciğerimden dağlıyam
Güzelim gel gel, esmerim gel gel**

**Giydirmişler boylu boyunca sırmayı
Ne sen gelin oldun ne ben güveyi
Güzelim gel gel, esmerim gel gel."**

Tabi Safiye Ayla susmak mecburiyetinde kaldı. Cemil Cankat ile Bekçi Bakır rahmetliler ikisi birlikte okumak istediler. Ne var ki, onu da ağız ve burunlarına bulaştırdılar. Zira Bakır'ın sesi tiz, Cemil'in ki ise pes olduğundan, Bekçi Bakır şarkıyı yüksekte alınca Cemil Cankat'ta susmak mecburiyetinde kaldı. Ve ben yine mahçup oldum o gelen güzide sanatçılara karşı. Bekçi Bakır sahneden inince yüksek sesle: "Cemo'yun fiyakasına s.....m" diyerek aklınca iyi bir iş yaptığını göstermişti. Oysa konserden bir kaç saat önce ben, bugünkü İpekpalas altında açılan lokantada Selahattin Pınar'a "Hoş geldiniz" diyerek biraz sohbet etmek şansını da yakalamıştım. Bizimkilerin yaptığını her düşündükçe hala üzüntü duymaktayım sayın Kurtoglu.

-Başka ekleyeceğiniz şeyler var mı?

-Teşekkür ederim

Kitap Tanıtımı

Abdurrahman KARAKAŞ

BİR TUTAM SEVGİ

“Kayıp Ozan” ve “Bir Damla Söz”den sonra üçüncü şiir kitabıyla Şükrü Algin, şiir dostlarının karşısına çıkıyor.

Şair Şükrü Algin “Yaşadığım ortamda gün olur, yağmur yağar, bir şimşek çakar yüreğimde, içimdeki kristal aynalarda parlayan, yanaklarımdan süzülen gözyaşlarımı sizlere anlatmak istedim” diye anlatıyor “Bir Tutam Sevgi”yi.

Hayatında şiire özge bir yer ayıran şair, şiirle sevgiyi özdeş tutuyor ve son şiir kitabına “Bir Tutam Sevgi” adını veriyor. Şair acı, ölüm, ayrılık, yalnızlık gibi konuları işlemiş olsa da, bunların derinliğinde hep sevgi ve umutla okuyucusuna bir ışık tutuyor.

GÖNLÜMDE ŞİİRLEŞTİĞİN AN

“Şiirlerde Urfa”, “Urfalı Güzel” ve “İlimiz Şanlıurfa” adlı kitaplarından sonra A.Naci İpek, dördüncü eseriyle kitapseverlerin karşısında: Gönülümde Şiirleştiğin An...

İkinci şiir kitabı olan “Gönülümde Şiirleştiğin An”da A.Naci İpek, şöyle diyor, şair içini “Sevgiyi şiirleştirir, kaynaştırır. İç alemlerine sürükler, bulutların üzerinde uçurur, deryalara daldırır. Mutlu anlar yaşanır, yaşatılır. Dilde dua, gönülde rikkat, gözde melal olur!”

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bu kitaptaki şiirler “sevgiyi” ana tema olarak işliyor.

“Hislerim küllenmiş, ölmüş desen de
göğüs kafesinde
sevmek sevmek için çırpınan
sıcak, sevecen, umutlu
bir yürek var

unutma...” gibi sevgi ve umutla birlikte hüznü de odak edinen şiirleri okurken haz duyacağınızı umuyoruz.

BAHAR TAŞIYAN KERVANLAR

Mehmet Hulusi Öcal’ın “Bahar Taşıyan Kervan-

lar” adlı şiir kitabı 1997’de yayınlanmış. Türkiye’nin birçok yerinde çıkarılan dergi, antoloji ve gazetelerde yayınlanan şiirlerinden oluşan kitap, isminde de olduğu gibi özenli ve titiz bir gayretin ürünü.

Dua, yakarış, aşk gibi temaların işlendiği şiirlerin temelinde göze çarpan en önemli unsur, hikmettir. Bazı ibretli hikayelerin usta ve tecrübeli bir kalemle şiirleşmesini de ilave edersek, Mehmet Hulusi Öcal’ın şiirlerinde hissedilen mistik bir havadan kolaylıkla söz edebiliriz.

Şiir dostlarının şiirin tadına varabilecekleri bir eser...

ALLAH (C.C)’IN MÜBAREK SIFAT VE GÜZEL İSİMLERİ

Urfalı yazar Ömer Hilmi Hoca tarafından kaleme alınan bu eser, Hoca’nın yayınlamış beşinci eseri. Daha önce “Kırk Hadis”, “Sual-Cevaplı İlmi Hal”, “İmam-Sekaki Hazretleri” ve “Seyyid Hüseyin Hazretleri” adlı kitapları yayınlanmıştı.

Yazarın elimizdeki eseri şimdiye kadar yayınlanmış Esma-i Hüsnâ kitaplarından farklı olarak, birçok filozof ve bilimadamının Tanrı düşüncelerine de yer vererek Allah’ın güzel isimlerini ve sıfatlarını açıklıyor.

Yazar Allah (C.C)’ı tanıtmaya çalıştığı eserine Allah (C.C)’ın bizzat kendi kendisini tanıttığı İhlas süresinin tefsiriyle başlıyor. Allah (C.C) hakkındaki görüşler, inanışlar, Allah’ın sıfatları, Allah’ın birliği gibi konuları ihtiva eden eser, alanında en kapsamlı ve farklı çalışmalardan biri.

Yazar kitabın yazılış gayesini şöyle açıklamakta: “... Ümmet-i Muhammed’in seçkin ve hayırlı evladı Amentü duasında geçen (Amentü Billahi) ben Allah’a inandım Cümlesini açıklamaktadır. Zaten insanlığın yaratılış gayesi Allah’ı tanımak ve ona kuluk etmek değil mi?”

İmam Sekaki Vakfı yayınları arasında çıkan eserin isteme adresi: Refahiye Mah. Osmangazi Sk. No.4 Şanlıurfa

